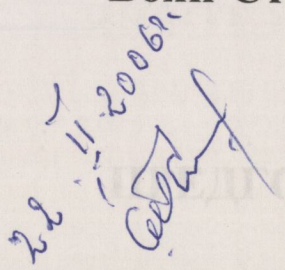
БОЯН СТОЯНОВ

СЕЛО ЧИРЕН В ИСТОРИЯТА

Боян Стоянов

СЕЛО ЧИРЕН В ИСТОРИЯТА

Майобо
издателство
2006

БОЯН СТОЯНОВ

СЕЛО ЧИРЕН В ИСТОРИЯТА

Редактор: Петя Боянова
Печат: Тодоров В – Враца

ПРЕДГОВОР

Пиша тази книга в памет на баща си,
без чиято събирателна дейност тя не би
била възможна в този си вид.

Опит за вникване в далечното историческо минало на село Чирен е направен от Богдан Николов, но сериозно и задълбочено археологическо проучване на местностите и събитията, свързани с историята на селото, няма.От баща на син са разказвани предания и легенди,правени са опити и за "записки", но нещо сериозно, значително, написано черно на бяло, няма. Моят баща, когото всички в селото наричаха Даскала, е събирал материали във връзка с историята на селото ни, направил е подробно родословно дърво на нашата фамилия и е маркирал наименованията на другите фамилии, но начинанието му е останало недовършено. Написаното от него ми е наследство и основата, върху която градя настоящата книга. То е и като **ЗАВЕЩАНИЕ,** което съм задължен да изпълня. С чуство на голяма обич, синовен дълг и безкрайна почит към паметта му пристъпвам към написването на тази книга.

АВТОРЪТ

ПРЕДИСТОРИЯ

Какви хора, племена и народи са населявали терена на настоящото село Чирен и района около него е все още неразбулена тайна.Направените разкопки край река Скът, която се намира на около двадесетина километра от село Чирен, и откритият скелет недвосмислено доказват, че по тези земи са живели траки от праисторическо време. Богдан Николов твърди, че село Чирен е основано върху голямо тракийско селище и неговия некропол. Основание за такова твърдение му дават намереният в западната част на селото тракийски меч, който се съхранява в сбирката на музея в град Враца, както и части от плетена тракийска ризница на боец. В тази част на селото са открити и тракийски погребения, датиращи от първото хилядолетие преди Христа. Старите хора твърдят, че върху този терен е имало и римско селище. Намерени са дялани каменни блокчета и глинени тръби от канализация край къщата на Иван Николакьов и тази на Мондо Танов. Навярно от стара римска баня. За съжаление блокчетата са употребени в строителството на огради и нови къщи.Говори се, че тръби са извеждали водата от банята чак до десния бряг на барата – малко по надолу от къщата на Славчо Андреев. Там имаше стубла, която сега е зарита…..

Има данни за наличието на древно селище и върху територията на южната част на селото. При изкоп на геран е намерена монета, която се съхраняваше от баща ми. Монетата не е проучена от специалисти, но навярно е от римско време. При изкопаване основите за къщата на Владимир Търновчанина е намерен бюст на римски вожд. Предполага се, че този бюст е поставен на площад, център на тогавашното село, намиращ се пред Пенкушовци. Намерена е и каменна плоча с надпис. Според твърдението на Тодор Т. Стоянов паметникът се намира в националния археологически музей. Торсът е намерен на площада пред Пенкушовци и Патлиджаните. И не е вярно твърдението на Богдан Николов, че торсът е

намерен на Чиренското градище (калето).Безпорно е и наличието на древно гробище, което се е намирало там, където сега е новото училище. При разкопките за училището бяха открити човешки кости и накити датиращи от ЧЕТИРИНАДЕСЕТИ до ОСЕМНАДЕСЕТИ век. Смята се, че в края на осемнадесети век в селото е имало епидемия, която е взела много жертви. Основание за такова твърдение ни дава фактът, че по време на разкопките за новото училище сред учениците се появи черната жълтеница. Предполага се, че заразата е престояла стотици години в земята и пак е била годна да заразява. Богдан Николов твърди, че тази зараза е принудила останалите живи да се преселят в местноста Селището,намиращо се на южния склон на Дильовото над пещерата Понра, близо до местноста Кременишо…..

Местноста Бухоня / Боньо / е използвана от първобитния човек (през каменния период) като кариера от кремък за направа на каменни оръдия на труда (сечива).

А Божият мост е бил укрепен пункт за отглеждане на коне и добитък.Служел е и като станция за смяна на конете по пътя за Рим и обратно.

В ДБИ, Т.I.архив Н. Геров, 1931 г.с.153 се казва, че от незапомнени времена селото Чирен е било на сегашното си място около църквата " Св. Възнесение ", която е строена през 1859 – та година. Днешните гробища са започнати някъде около 1850 година.

На североизток от днешното ни село е Калето,където се намират развалините на късноантичната крепост Чиренското Градище.Римляните са били добри стратези и са я използвали за защита на старопланинския проход, Искърски и Петрохански. Тази крепост е възстановявана и използвана през времето на ранната Византия и през българското средновековие. Северният склон е стръмен и естествено защитен.Откъм южната страна на Градището са запазени основите на два успоредни един на друг зида, правени с ломен камък и варов разтвор. Така са зидали римляните - с престояла вар и ломен камък. Такава укрепителна система е рядко явление. Официалният вход е бил откъм източната страна. Имало е

вход (неофициален) и откъм северната страна. Под скалата е имало отвор на дълбока пещера, използвана за укритие и склад. Намерени са и глинени съдове, характерни за Първото българско царство. Върху територията на тази крепост е имало християнски параклис и гробище. Намерени са три скелета на мъже и един на жена с напълно запазени зъби и някой твърдят / Георги Петков /, че това са скелети на млади хора и смъртността е резултат на кръвосмешение, бракове между братя и сестри. Димитър (Митко) на Цено Мицов твърди, че лично е видял тези скелети и му е направило впечатление, че те са били с дължина от по два метра, констатирано чрез измерване. Има и предположение, че чумна епидемия е причината за смъртта на младите хора. А е възможно и преселниците в местноста Селището, край Понора, да са дошли от Градището, бягайки от чумата….

Североизточно от крепостта е имало дълбок и тесен геран. До герана е водел каменен път (калдаръм). Източно от Калето минава път, който чиренци наричат Латинския път – отсечка Чомаковци, Габаре, Краводер, Петрохан, Рим.

Сега върху територията на древната крепост – Чиренското Градище има военна радарна наблюдателна станция.

Начало на днешното селище

Сведенията за възникналото селище край Понора ме навеждат на мисълта, че за определен период от време върху територията на сегашното село Чирен не е имало население. Богдан Николов предполага, че това се е случило в края на осемнадесети век и е за кратко време. Но дали това наистина е било така ? Според разказите на старите хора, истината е друга ! Ето това ме кара да направя кратка историческа справка.

ТРАКИТЕ: Най-ранните писмени сведения за траките се отнасят към VIII – VI век пр.н.ера / Христа /. Живели са предимно в

села. Намерените тракийски погребения в западната част на селото са от първото хилядолетие преди Христа. Трибалите са населявали Северозападна България. В заключение: върху територията на западната част от селото ни е имало тракийско село / трибали /.

ГРЪЦКАТА КОЛОНИЗАЦИЯ започва през VIII век пр.н.ера и обхваща предимно ЧЕРНОМОРИЕТО : Аполония (Созопол), Одесос(Варна) и т.н.

МАКЕДОНСКО ВЛАДИЧЕСТВО: В средата на IV век Филип Македонски завладява Тракия . В 336-323 год. пр.н.ера Александър Македонски завладява и СЕВЕРОЗАПАДНАТА част, населявана от траките. В заключение : IV век. пр.н.ера тракийското селище е под Македонско владеене.

РИМСКА ВЛАСТ: През II в.пр.н.ера в 168 год. римските завоеватели разбили македонската армия и ДВЕ ДЕСЕТИЛЕТИЯ покъсно Македония е била превърната в римска държава. През 73-та г.пр.ера римляните завладели столицата на одрисите – Одрин, а след това и бесите били подчинени на римската власт. През 29-та год.пр.н.ера римските легиони преминали Стара планина и завзели земите южно от Дунава. През 46-та год.пр.н.ера тракийските земи станали римска провинция- на юг- Тракия, на север-Мизия – Горна Мизия на запад от р.Цибър и Долна Мизия на изток от р.Цибра. Траките били превърнати в роби. Има безпорни данни за римско селище върху територията на днешното ни село. През 395-та год.пр.н.ера Римската империя се разделя на две: ИЗТОЧНА с ЦАРИГРАД и ЗАПАДНА с Рим, която била унищожена през 476-та год.от н. ера.

От справката дотук е ясно, че римското селище върху територията на с.Чирен е възможно в периода от 46-та г. от новата ера до 395 година.

РАННА ВИЗАНТИЯ: През V и VI в.от н.е.границите на Византия достигнали до р. Дунав. Долна и Горна Мизия стават византийска провинция. Траките имат нов господар !

СЛАВЯНИТЕ: През I.в.от н.е. се споменава за под името венеди. Името славяни се появило през VI в. от н. е. През първата половина

от VI в. от н. е. те засилили набезите си отсам Дунава, с цел грабеж и плячка. Византия била принудена усилено да строи крепости. От този период от време трябва да отнесем и възстановяването на укрепителната система на крепостта Чиренското Градище.

Към средата на VII в. от н. е. Ати и Славяни завладяват изцяло Балканския полуостров. Траките се слели и стопили в многолюдието на славяните. През VII в. от н. е. била създадена и първата славянска държава. Територията и е Северна България….670 год.

ПОЯВА НА БЪЛГАРИТЕ: Българите в съюз със славяните воювали срещу Византия. В битките те доказали своята храброст и военни умения. Така се стигнало до образуването на славянобългарска държава в 681-ва год. от н. е. начело с хан Аспарух. Така се слага началото на Първото българско царство.

В развалините на Градището са намерени глинени съдове, характерни за този период от време, от което следва, че върху територията но Чиренското Градище е имало селище от периода на Първото българско царство. Това е времето от 681-ва г. до 1018-та година от н. ера, когато България пада под Византийско робство.

От 1187-ма год. започва Второто българско царство и съществува до 1396-та год. от н. ера, когато България е завоювана от турците.За този период няма категорични данни за наличието на селища и население върху територията на днешно село Чирен. Едва по време на турското робство се говори за наличие на Селището край Понора. Оттук идва и разминаването с твърдението на Богдан Николов, че населяващите Селището край Понора са дошли от село Чирен, гонени от епидемия.

От разказите на старите хора се знае, че мястото, където сега е разположено селото, в източната му част е имало девствена, непроходима гора. Твърди се , че човек е можел да стигне чак до Калето, движейки се от клон на клон, от дърво на дърво, без да стъпва на земята. А да израстне такава гора са необходими поне сто години. Когато хората, населяващи Селището край Понора, са се заселили тук, те не са намерили никакви къщи и каквото и да било население!

Понорът е една от природните забележителносте на село Чирен. Това е подземна пещера, дълга около 1700 м., с подземни езера и ливади, с колонии от прилепи. Проучването ѝ предизвика сензация, с големи приказки за международен туристически обект, ресторанти и хотели!…Но си останаха само приказките…..И пещерата продължава да чака големите пари и добрите стопани !..

На входа на пещерата има малко езеро, което събира водата от три дола и няколко извора. Именно тази вода е привлекла първите заселници тук. И затънтеното място, защото това са били хора търсещи убежище, непокорни българи, които с ножа и брадвата са си разчиствали сметките с поробителя турчин. Тук са намерили пристан и други, подгонени от немотия и болести. Хора от кол и въже, както се казва…..Говори се, че в Селището първоначално е имало 15 къщи / семейства /, а по-късно те са нараснали на около 50.

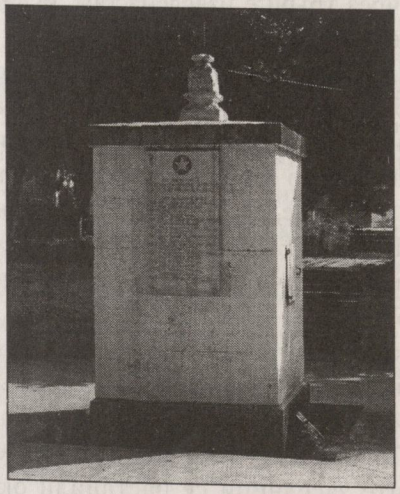
Преданието разказва, че един ден изчезнало прасе на едно от семействата. Тръгнали да го търсят и по дирата стигнали до локвата, където сега е Шарената чешма ,карстов извор, който Богдан Николов е нарекъл Чубренка. На това място има още два извора, които са каптирани и водата чрез тръби е изведена там, където е другата, малката чешма, където сега е спирката на автобусите. Новооткритият извор и място било по-примамливо и удобно за селище и хората от Селището при Понора се заселили тук. Така се слага началото на новото селище с име село Чирен. Богдан Николов пише, че в старото средновековно гробище, което се е намирало на мястото на днешното училище, до църквата, се разкриват погребения и накити от ЧЕТИРИНАДЕСЕТИ до ОСЕМНАДЕСЕТИ век, което потвърждава версията, че селото ни е основано в началото та турското робство….

В ранните години на турското робство селото е имало 22 (двадесет и две) семейства, от които 6 (шест) вдовишки. Кланета, палежи, холери и чуми принудили хората да се разселват около извори в горите – Станковец, Понора и др. При нормализиране на условията се връщат. Първите заселници се настанили около

изворите. Фамилията на Юговци – Кръстьо Югов от Югово – Родопите. Тя се разделя на Юговска и Терзийска,Младжовци от Липен, Пианците, Кюсаците, Ценьовци, Мусанците. Оттук тръгва разширяването на селото, за да достигне на север до Лиловата кория и Китката, на изток до Гръскята и Креща, до Янчова пропаст и Ценчовите растове, на юг до Свирец, Комитската локва и Церово бърдо, на запад до Поьето и Бикарника…..

ЗА ПРОИЗХОДА НА ИМЕТО

Има няколко версии за произхода на името Чирен. Едната е свързана с особеностите на самата местност и идва от турското название - Чаир, което означава пасище, особено красива, пленителна местност. Тази котловина, заобиколена от всички страни с баири откъдето извира вода и се влива в барата / Тукин дол и Мутафчийски дол/, с бликащите три извора в дъното / основата /, които дават началото на малката рекичка, както и изворът, където сега е чешмата на Долното кладенче, изворът при Мурговци и стублата в Долната бахча, оправдават едно такова название.

Шарената чешма (Чубрика) в центъра на селото

Възможно е името Чирен да идва и от латинската дума Чичера, която значи високо място за наблюдение,каквото е било Калето /наблюдателница/.

Другата версия е, че името на селото идва от наименованието на крепостта. "Старобългарското име ЧИРЕН означава укрепена височина и е образувана от думата ЧИР и окончанието – ЕН. Названието ЧИР като име на ограден имот (височина) има на доста места: в с. Главаци, в селата Горна и Долна Бешовица, Горна и Долна Кремена съответно – Гечов чир, Горниа и Долниа чир, Груевски чир, Дишков чир, Инадолски чир, Падпазански чир и Танчилиски чир. А старото име на село Гложене Тетевенско, е Чирен пазар. То се намирало на един киломметър от днешното село./Делирадев, П и Велков, И.Изд. България- С, 1946 г.с.113/". Богдан Николов подкрепя тази версия…..

Третата е свързана с бита, начина на живот на хората. Да се живее в една такава местност, заобиколена от гъста вековна гора, пълна с всякакъв вид и род диви животни и зверове, никак не е безопасна работа. Това обстоятелство е карало нашите прадеди да се движат въоражени с дълги и остри ножове, с големи дръжки /чирене/, забучени в пояса. Селяните от околните села са ги наричали чиренлии, чиренци, откъдето е дошло и името на селото.

Говори се , че селото е било пръснато в околностите, за да не плаща данъци. Идват трима турци, събират хората от района и им казват , че трябва да образуват село. Единият турчин забива ятагана си в извора, който потънал до дръжката (чирена) и казал :

– Това село ще се казва Чирен!

ФАМИЛИИТЕ

Вече стана дума за първите семейства / фамилии /, които са основатели на новото селище с названието Чирен, без да претендирам, че съм изброил всичките такива. Но едно е сигурно, че от заселилите се около открити извори селото е започнало да расте

и в четирите посоки и заедно с придошлите от други насекени места достига до размерите на едно от големите села във Врачанския край. Това обяснява и защо Гробището, което се е намирало, където сега е училището, е преместено на мястото, където е и сега. Преместването става около 1850 година.

Първият човек роден в новообразуваното село Чирен между 1790-1800г. е Петър Кръстев Югав. Той е доживял до 1891г. Бил е овчар на спахията Рушид бей. За субаша / кмет / е назначен турчин, а за старейшина – българин, със задачата да събира данъците Пръв старейшина е от фамилията на Юговци. Негов внук доживял до 1925г., разказва, че чичо му е бил терзия. За тефтер са служели лескови прътове. За всяко домакинство отделен прът. Имало е четирдесет и осем къщи, 48 пръта. Оттук идва името на терзиите, клон от Юговци. Имало е много свободна земя и субашата привличал нови заселници, защото му се плащало според броя на къщите (семействата). Така селото бързо се разраства.

Първа фамилията на Юговци е изградила от извора кладенец, който е просъществувал до 1895г., когато е направена голямата чешма. Само фамилията на Юговци е имала монополното право да бърка и чисти извора. За охрана на извора на западния бряг е била построена кула и казармско помещение.

Днес могат да се изброят десетки фамилии, със специфичните за тях названия, много от които са " рояци " от старите фамилии. Като пример ще посоча моята фамилия – дренковската. Коренът ѝ започва от дъдо Янчо Черняка, който идва от Румъния / Добруджа / и се заселва тук. Къщата му е била там, където сега е къщата на Тошко Куляшки, а кошарата му се е намирала в източния краи на селото, на мястото, което и днес се нарича Янчова пропаст. Неговите внуци дават началото на нови фамилии: Мицо на Мицовци, Гано на Гановци, Йотко на Йотковци. Моят дядо Стоян е внук на Йотко и с прякора си Меридренката става родоначалник на Дренковската фамирия. Не е вярно твърдението на Богдан Николов, че от Куляците има преселници в Борован. Истината е, че братът на дядо Янчо се заселва в Борован и дава началото на Белинците. Ще

посочвам фомилиите по махали, така както аз ги знам.

В южния край: Кулинци, Мурговци, Тодоракьвци, Цоновци, Божиновци, Деновци, Белореченете, Юговци, Младжовци,Поповци, Скрапешченете, Мудриите, Джандарете, Ценчовци, Монови, Конджови, Риндаците, Чорбанете, Заковци и др.

В източната част: Кьосаците, Мусанците, Отскокналовци, Куляците, Джиковци, Масларете, Дръндарете, Мицовци, Йотковци / Дренковци /, Гановци, Борованците, Цековци, Коцовци, Варджийте от с.Хортиати,Солунско.

В северния край: Чеграмовци, Пианците, Пешановци, Вълковци, Шаренбрадовци, Терзийте, Рикови, Славковци, Рогачете, Шикилете, Рамполовци, Първоловци, Мутафчиите, Лесураченете (Масуренците).

В западната част: Мишовци, Лазаровци, Начовци, Накинци, Табаците, Каластирете, Братовци, Крачуновци, Гириденете, Атанасовци, Пудриенете и др.

Към средата на ДЕВЕТНАДЕСЕТИ век в селото са се заселили както следва: Атанасовци от Годеч, Табаците от Горна Бела Речка (някой твърдят че са от Враца), Белореченете от Долна Бела Речка, Пешановци, Цонковци и Мерговци от Липен, Павловци от Цаконица, Заковци от Градешница, Младжови от Сумер,Гешковци от Върбешница, Поповци от Долна Кремена, Добружанците, Братовци, Гириденете, Каластирете, Крачуновци, Лазаровци и Масларете са от с.Осен. Крепешченете идват от с.Крепец, Слугарете идват от с. Краводер, Цоновци са от Бутунския край. Пенкушовци и Грънчарите са дошли от Златица, Търновско.

Приложението на родословното дърво на пра-пра дядо Янчо е в края на книгата.

НАСЕЛЕНИЕ

При образуването на селото е имало около 40 къщи. Три са били турски на Юсуф, Мехмед, Рустем. Имало е и цигани – ковачи.

Че селото е образувано след 1790 год. говорят регистрите. Първото регистрирано дете е Петър Кръстев от фамилията на Югови, починал на 02.03.1891год. на 105 год. Първото дете от фамилията на Младжови е Цено Петков Младжов, починал през 1906 г. на 110 години.

Брой на жителите:

През 1860 год. - 130 семейства
През 1881 год. - 1354 жители
През 1893 год. - 1 448 жители
През 1900 год. - 1 605 жители
През 1910 год. - 1 884 жители
През 1926 год. - 2 522 жители
През 1934 год. - 2 805 жители
През 1945 год. - 3 200 жители
През 1946 год. - 2 845 жители
През 1965 год. - 2 643 жители
През 1975 год. - 1 963 жители
През 1985 год. - 1 566 жители
През 1992 год. - 1 262 жители.

НАИМЕНОВАНИЕ НА МЕСТНОСТИТЕ

На юг – откъм Враца: Церово бърдо, Дильовото, Градините, Махмутица, Патлиджанското, Понора, Бохоня и Водната пропаст, Диково търне, Лицето, Жабокрък.

На запад откъм с. Лиляче: Барата, Муралатска могила, Гергьовското, Меча дупка, Йотова локва, Лековития кутел, Урвите, Крачунов бряг и др.

На северозапад откъм гр. Криводол: Кленьето, Общинското, Билото, Мраорица, Мъчево и др.

На север откъм с. Осен и с. Девене: Павловото, Кьосовец, Тиквен, Белешко ливаде, Тумбино бранище, Рушидовото, Крайщето, Кладенците, Вълков гроб, Чеграмовото и др.

На изток откъм с. Баница: Лазарица, Станковец, Попов дол, Джурковец, Церова могила, Докторското, Редежа и др..

На югоизток откъм с.Мраморен: Свирец, Ценчовите растове, Дюлите, Дълбоката падина, Мельовец, Мраморенското, Туфите, Оградите и Тръстена бара.

За Вълков гроб Ангел Недялков / Марака / разказва, ползвайки разказа на Цено Качов: " Преди освобождението ни от турско робство дядо Братоа, от Арпалите от Осен, се преселва в село Чирен. Братоа е бил едър и много зъл човек. Държал е имот в долчината до Мотавчийската кошара в раьона, за който спорели двете села Осен и Чирен. Той имал четири сина:1/ Стоян, който поставя началото на фамилията Лазаровци. 2/ Петър, който имал също четири сина, 3 / Вачо със синове Петър и Цеко.

Вачо поставя началото на Котларете. 4/ Крачун дава началото на Крачуновци. Братоа с четиримата си сина – Стоян, Петър, Вачо и Крачун организират чиренци на борба с осенци за района сега между дола Вълков гроб и Кладенците. Осенци подготвили свидетели и извикали от Враца турски ръководител, който бил добре настроен към осенци.Чиренци твърдели, че междата е на долчината откъм Осен, а осенците , че междата е на долчината при Кладенците. Дядо Вълко Яньов от село Осен си пасел овцете близо до спорещите. Турският ръководител разбрал, че дядо Вълко е от Осен и предложил да го извикат и където той каже, там ще бъде междата. Извикали дядо Вълко и го накарали да мине по междата между Чирен и Осен. Дядо Вълко се огледал, срешнал погледите на Братоа и синовете му и не посмял да лъжесвидетелства в полза на съселяните си от Осен и минал по долчината откъм с. Осен. Когато стигнал до долния и край, турчинат кипнал от яд, че свидетелства в полза на чиренци, извадил си ножа и посекал дядо Вълко.

Дядо Вълко е погребан на същото това място и оттогава долчината се нарича Вълков гроб и е междата между селата Чирен и Осен.

/Ангел Недялков/

ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

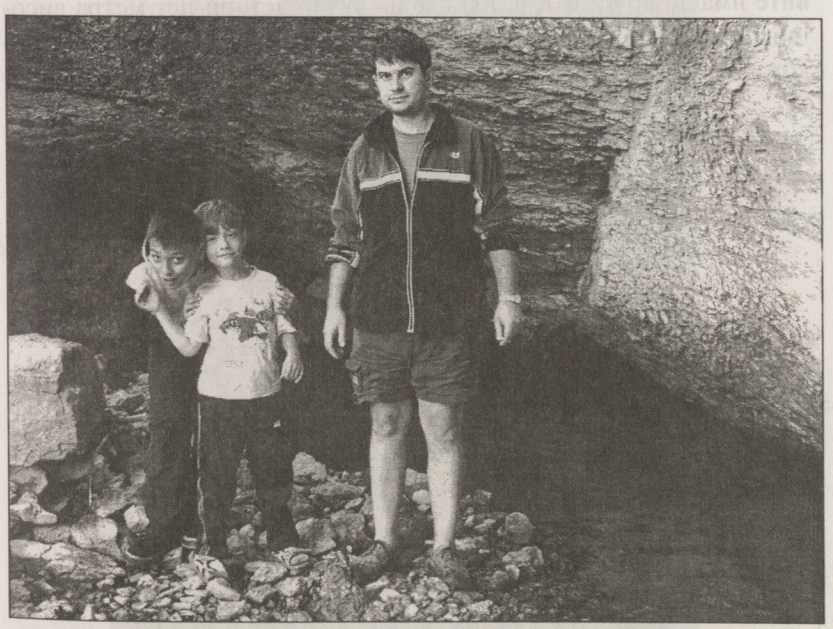
Стана дума за Понора като природна забележителност. Ще добавя само, че пещерата е прочута на половина. Пещерняцита са стигнали до езерото, в което е потопена голяма скала. За да видят какво има зад тази скала, са били необходими водолази. Такива не е имало….Предполага се , че пещерата продължава чак до село Бели извор и ще е една от най- дългите и красиви пещери в България. А защо не и в Европа!

Има разклонение и в дясно към Махмутица, но не е проучено.

Езерото на входа на пещерата Понора

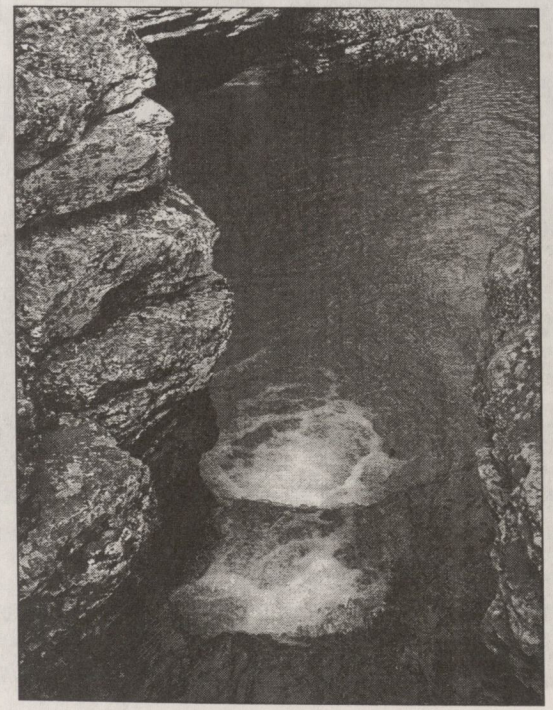
Във връзка с Понора е и Жабокрек /крък/, защото се предполага, че водата дето извира там, идва от езерата в Понора. Жабо крек представлява едно скалисто възвишение / могила /, обрасла с трева и дървета, в основата на която извира вода.Нашенци го наричат Врелото. От този извор тръгва малка рекичка, в която летно време играят малки рибки. И има изобилие от жаби, които с жабешкия си концерт огласят всичко наоколо. Сигорно това е дало наименованието Жабокрек.

На автора двамата внука и зетът Емил до Врелото

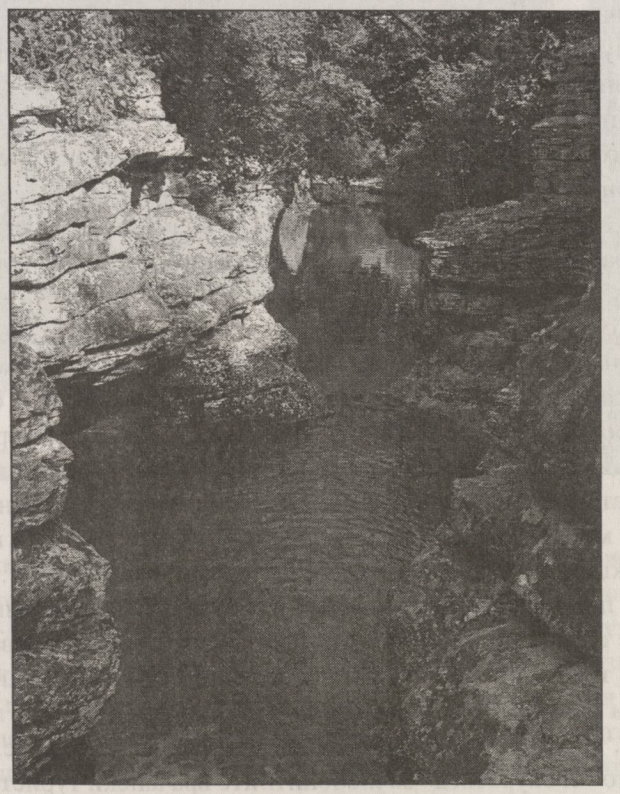
Рекичката лъкатуши между върбалак и всякакъв вид бурени, за да стигне до Кутелчето и Тиганчето. Кутелчето представлява каменна вдлъбнатина, нещо като един голям казан, пълен с хладка вода. Там се къпят децата, които още не могат да плуват. От Кутелчето водата се влива в Тиганчето. Това е нашият плувен ба-

сейн. И преди направата на язовирите – единственото място за къпане. Тиганчето е каменна вдлъбнатина, голяма колкото една стая, и се пълни с чиста изворна вода. То беше любимото ни курортно място. Тук се къпехме и печехме върху скалите като гущерчета. Имахме си и места за скачане от високо във водата. Най-смелите скачаха от Люлка или Свинака, намираща се на около десетина метра над водата. Целият мурафет се състоеше в умението да се скочи там, където водата беше най-дълбока. За по-страхливите имаше друга скала, някъде на около четири-пет метра височина откъм Свинаката, и оттук не беше трудно да се улучи дълбокото. Незабравими родни места и незабрамими детски спомени!...

Котелчето и Тиганчето

От Тиганчето водата отива в тепсията. Това е по-плитко каменно образование, по-широко, с много тиня и водни змии. И поради тази причина не ставаше за къпане.

Тиганчето и Тепсията

От Тепсията водата тече на около стотина метра и стига до Дълбокия вир. Тук се къпеха биволите. А и биволарчетата, яхнали биволите като коне.

От Дълбокия вир водата се отправя към Божия мост. По между им, от северната страна, водата е подкопала скалата и е образува-

ла голям навес, нещо като зала с издигната скала в средата. Това беше нашата трапезария. Тук пладнуваха овцете и козите, а ние обядвахме, използвай скалата за софра / синия /. Ако парчето хляб, бучката сирене и главата червен лук не ни задоволяваха, вадехме от торбичките паничките и процръквахме някоя от козите. Козата не боледува от туберколоза и козето мляко е най-здравословно и екологично чисто – не се нуждае от варене !…

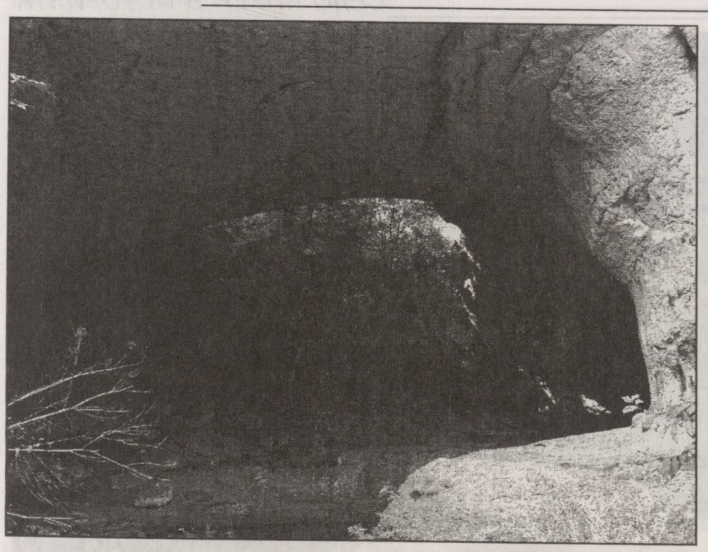
Перлата на този "каньон" е Божият мост висок около 25 м. Хиляди години водата е работила, за да сътвори това прелестно образование. Впечатлява каменният свод, дебела 7 – 8 м. и широка скала, обрасла с разтителност, която се издига на двадесет и пет метра височина над водата отдолу. Първото водно образование е съвсем малко и плитко. Но второто – Синьовеца е по-толямо и дълбоко. Водата е тъмно синя / откъдето идва и името / и е ледено студена. Тук слънце не огрява. Малцина се осмеляваха да се къпят в ледената му вода. От лявата страна е дългообразна скала и е като продължение на каменния свод. В основоата си е терасообразна, където ние се разполагахме, и където си правехме снимки. От дясната страна скалата е по- разнообразна. Тук има няколко тунела и много дупки в скалата, където чавките си криеха гнездата. Атракция тук е изкачването до Езлъчето / балкончето /. Това е каменна площадка, издигната на десетина метра над Синьовеца. Но да се стигне до езлъчето е цяло изкуство. Човек трябва да се провре в тъмното в цепнатината между две скали, което никак не е лесно и изисква добре да знае къде да стъпва. Като моя милост нпример. И сега знам и помня всяко местенце за стъпване. И бях нещо като "екскурзовод" за любопитните врачански туристи. Таксата беше петолевка или десетолевка и зависеше от портмането на туриста !…

Божият мост – сниман откъм входа

Божият мост не е само природна забележителност. Божият мост е и историческа забележителност. Мястото е обявено за историческо селище –крепост и са правени археологични проучвания.

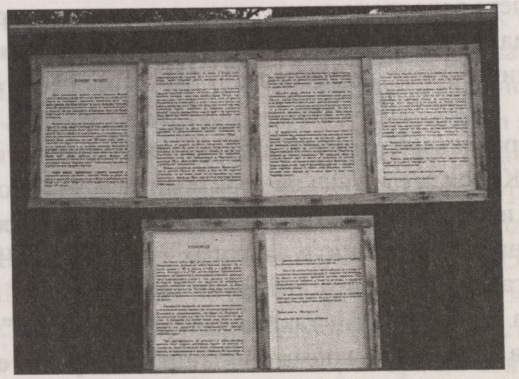
Най-траини следи са оставили римляните. Те са използвали местността за отглеждане на коне. Пътят за Рим е минавал край Божия мост. Затова тук е имало пътническа станция, където е ставало смяна на конете. Станцията се е намирала на югозападния край на Божия мост. Северната част е била защитена от стръмни и високи скали, а южната с висока и дебела стена с кули и бойници. При разкопки от ист.музей гр. Враца са намерени предмети, от които се прави извод , че крепостта е използвана и от българите по-късно. Ще посоча още, че на северозапад има могила, която сигурно крие важни тайни. И очаква те да бъдат разкрити, преди иманярите да са направили непоправимото!…

Изглед на изхода на Божия мост

Възстановената крепостна стена на юг от Божия мост

Табло с историческа справка за крепостта край Божия мост

От Божия мост "каньонът" навлиза в лиляшката мера / район / . Тук внимание заслужава Пешкето, място с много дупки в скалите, където гнездят хиляди чавки. Не съм виждал другаде толкова много чавки, събрани на едно място. Пещерите са обитавани от първобитните хора.

От Пешкето водата отива в Кадин вир, където се къпеха деца. Но това е вече чужда местност и не е обект на моята книга….

Снимка на Римския път

За Чиренските калета вече стана дума, но като наличието върху тях на древни селища. И преди да пиша за тях като природни и исторически забележителности, ще си позволя едно лирическо отклонение.

Като ученик в Първа мъжка гимназия "Хр.Ботев"учителят ми по география, Ангел Киров, ме извика на урок и ми каза да гоноря за Врачанския балкан и предпланините на Врачанския балкан. След като казах, каквото знаех за Балкана, и започнах да говаря за Чиренските калета, другарят / учителите тогава ни бяха другари / ме спря с думите: "Няма в географията такива калета. Сядай си!" И ми завъртя двойката в бележника, колкото и да протестирах и сочех Калетата, които се виждаха от прозореца на гимназията – от първото до последното, а оттам и с.Баница. При следващото изпитване др. Киров отново ми каза да говоря за Врачанския балкан и предпланините му. Картинката се повтори и в бележника ми цъфна още една двойка по география. Въпрос на характери. И на инат! Но за срока другарят Ангел Кирилов ми писа четворка, прилагайки, навярно, математическото правило, че две и две, а и две по две, правят четири!... А може би и затова, че седях на един чин с братовия му син Любчо Киров...

Чиренските Калета бяха моят местен / локален / патриотизъм, защото там бях отраснал и познавах всеки камък и туфа върху тях!... А Милин камък заемаше важно, особено място, защото исторически беше свързано с големия българин и поет-Хр.Ботев и неговата чета. За името Милин камък легенда разказва, че най-хубавата мома ом с. Мраморен или с. Чирен, подгонена от похотливи турци и за да спаси моминската си чест от поругаване, се хвърлила от високата скала и там намерила смъртта си. Съселяните и в знак на преклонение пред подвига й почит към паметта й кръстили това Кале на нейно име. Раждала е българската земя и такива момичета!...

За военния специалист и стратег – Войновски – не е било трудно веднага да прецени стратегическите предимства на това възвишение и разположи и укрепи четата там, в очакване на предстоя-

щото тежко сражение с турския башибузук и аскер, идващ откъм Враца. От северната страна отвесната скала и стръмният наклон, обрасъл с вековна гора, правят върха непристъпен. Само безумец би дръзнал да атакува оттук. От източната и западната страна мястото е стръмно, гористо и неудобно за атака. Остава южната страна / голяма и равна поляна /, откъдето турският аскер може да предприеме атака. Но там има зид – преграда, зад който са се укрепили четниците. Сражението става на 18.05.1876година стар стил / 31.05. нов стил / . През целия ден турците яростно налитат, атака след атака, но четниците, добре укрепени, стрелят сама на "месо" и отбиват всичките атаки. В разгара на боя Ботев, с гола сабя в едната ръка и револвер в другата, става и тръгва в атака, но другарите му от щаба го спират и отвеждат на сигурно и безопасно място под скалата. Там войводата дочаква края на сражението. Привечер турците се оттеглят в очакване на следващия ден, за да продължът нападението. През нощта четниците използват тъмнината и се изтеглят към Веслеца, с цел да достигнат до Врачанския балкан. В тъмнината се натъкват на турска разведка и в завързалото се сражение пада убит Давид Тодоров. На това място сега има издигнат паметник.

За събитията от този ден, станли на Милин камък, е написано мнго, но сигурно ще има и още да се пише. Разказва се за героизма на четниците, за броя на ранените и убитите, за малкото козарче, което, жертвайки живота си, през целия ден носи вода с две картунки на зажаднелите четници от Машовото кладенче, намиращо се на един километър северно от Милин камък. Спрягат се дори и имена, като това на дядо Цеко Йончовски. Но името и кое е било точно това козарче, едва ли е толкова важно, колкото е важно, че и децата са се притекли в помощ на четниците. За разлика и срам на възрастните!

На другия ден след сражението на Милин камък, черкезкият главатар – Тахир ага взема със себе си доверения нему Вачо Крачунов –Белия и отиват да видят какво е станало там. Според разказа на Вачо Крачунов –Белия направен пред Кото Герчов – те

намират върху полянката на самия връх ТРИНАДЕСЕТ ТРУПА на убити четника, обезобразени, с отрязани уши и нос, с отрязан пенис / член / и всичко това натикано в устата им. По този начин поробителят турчин е излял яда си заради неуспеха в сражението. На другата поляна, към връх Здравеца, те намират още ШЕСТ ТРУПА на четници, обезобразени и осквернени по същия начин. Малко в страни, намират двама ранени и все още живи. Тахир ага ги преглежда и казва, че единият е безнадежден, но другият ще оживее. Агата нарежда на Белия да убие смъртно ранения, за да не се мъчи, а другия да прибере и да се грижи за него, докато той оздравее. Според думите на Кото Герчов нареждането било изпълнено. Вачо Крачунов –Белия отнесъл ранения четник при Горчовото кладенче, направил колиба и настанил ранения в нея. Грижил се за него около четирдесет дена. Еди ден намерил колибата празна, с оставена бележка вътре. Белият отнесъл бележката на Тахир ага. Агата прочел написаното и казал, че човекът си е заминал и скоро ще се обади…

В книгата - Ботевите четници разказват –Йордан Йорданов – Инджето споделя, че Хаджи Георги Найдено –Гръблиша от Тулченско, е бил ранен / ударен / в десния крак в сражението при Милин камък. Той е молел другарите си да го застрелят, но от жалост те не изпълнили молбата му.Дали е съвпадение на имената не се знае, защото и оздравелия ранен четник, за когото се е грижил до оздравяването му дядо Иван, се е кавал Георги. За него има и "извадена" народна песен, която са пеели чиренските народни певици. За този Георги / Георги комитчето / съм написал и разказал легенда, който разказ ще бъде приложен към книгата в раздел Предания и легенди…

Седмица-две след сражението на Милин камък чиренците братя Камен и Никола Ценови отиват да косят ливадата си в Мечкин лъг. Там те намират умрял Ботев четник и кесия с шест жълтици вътре. Прибират парите и погребват четника, чието име и до ден днешен не се знае. Говари се че убитите четници са погребани в двора на черквата в с.Мраморен, но научно това не е доказано.

Представлява интерес и случаят, за който разказва Илия Манавски, също от.Чирен. През 1905год. като козарче той намира в харлупата на една граница / вид дъбово дърво /, намираща се в подножието на Милин камък, кожена чанта с книжа вътре. По неговите думи сред книжата имало и стихотворения, написани с червено мастило, между които и стихотворението На прощаване. Че чантата е принадлежала на Христо Ботев той разбира по-късно, когато чете поезията на Ботев. Но било твърде късно, защото вече бил унищожил книжата и стихотворенията. Така поради невежество пропаднали важни документи и, навярно, непечатени нови стихотворения на Христо Ботев…

Ще си позволя да спомена като природни дадености чешмата в Кленьето, чешмата в Кьосовец, кладенчето във Висовец и изворите в Кладенците, откъдето е дошло и наименованието на местноста.

Чиренският район е карстов и безводен на подпочвена вода, а където има вода, там има и живот. Преди водоснабдяването на селото ни водният недоимък се решаваше с изкопаването на герани. Не се наемам да ги избоя, защото те са много и продължават да се множат. Във всеки двор има зеленчукова градина и водата от гераните е безплатна.

Течаштата вода е малко. Ручей от Върба и след прокопаването на канал (1946-47 г.) тръгва такъв от Водната пропаст, както и от Матовото от Церова могила за към Янколовия мост. И почти пресъхващият лятно време откъм местноста Горн кладенец през Мъчево за язовира към Кладенците.

По голямо внимание заслужават кошарите / държавите / в района около селото. Това бяха нашите селскостопански Ферми, предприятия, ако щете. И нямаше кошара без геран. В махмутица при кошарите на Лашо и Стамен Табашки имаше геран. На Пешановци при кошарата имаше геран. Така беше и на Ценковци и на Масларете при кошарите. А в Кладенците къщите на Конджовите бяха на два ката, по-големи и по-обзаведени от къщите им в селото.С кошерите, със стадата овце и кози, с черидата едър рогат добитък, с ни-

вите им наоколо – това бяха същински ферми. Същото се отнася /важи / и за държавата на Вачо Гьоргьов в Тумбино бранище. С герани бяха и кошарите на Чеграмата, на Котларете. Но първенството държат кошарите – държави в Церова могила, Докторското и Редежа собственост съответно на Риндаците, на Микинци, на Тонковци, на Мицовци и Куляците, на Мунини. Пчели и всякакъв вид стока се отглеждаше там. А някой от тях бяха истински мандри, от които тръгваха тенекийте с чудното овче сирене. Това се отнася и за кошарата на Коцовци в Мельовец. А държавите на Торлаците си бяха като отделни селища. Всички ги знаем: Цановото – дошли от Очин дол, на Стоян Дългия и Гьошето /Хоп – троп/, на Варовитечанете, на Вачо Циганката и на дядо Алекси…

Всичко това сега е в роини и е една жалка пусташ….За причините не ми се говори защото е една дълга и тъжна история !…Има вина, но няма виновни –виновните се изографисват като герой и патриоти…Но това е друга тема !…И за друг разговор !….

Когато става дума за природни особености, не може да се отминават пропастите в района. Не знам на друго място, върху територията на няколко квадратни километра / 53 000 декара /, да има толкова пропасти. Вече стана реч за Янчовата пропаст, намираща се в горния, източния краи на селото. Това е една от плитките пропасти. В самия център на селото, под Кюнини, до Къновци е мястото, наречено Пропастта. При обилни и продължителни дъждове оттам руква поройна вода, която се влива в малката рекичка и я прави пълноводна. След като реката пролъкатуши през Горната и Долната Бахча, напои Градините, тя стига до пропаст, където се влива и изчезва, отивайки неизвестно къде. В този раьон – Георгьовското – пропастите са по на стотина метра една от друга и са убежище, скривалище и родилни домове на лисиците. И е така до Градините, Патлиджанското и Понора.

По-важни са: Булина дупка, Биволска пропаст, Папуниницата, Малкия Понор и Водната пропаст. Изобилие от пропасти има и в Падината, намираща се между с.Чирен и с.Мраморен. Като пропастна забележителност е Водната пропаст. Тя се намира пасище-

то между Бохоня и Върба. Представлява отвор /дупка/, откъдето излиза зиме и лете водна пара. А отдолу, дълбоко някъде, се чува шум от течаща вода. Каква е тази вода, от къде идва и къде отива тази вода, си остава природна тайна. За да бъде разгадана тайната, баща ми искаше да ме върже с въже и да ме спусне в дупката. Но майка ми разбра за изследователското му намерение и щеше да му издере очите, обсипвайки го с какви ли не нецензурирани епитети…. Има предположение, че Водната пропаст захранава с вода чешмата в с. Осен. По-късно при проучвателен сондаж, близо до стопанския двор на Текезесето, беше открита подземна река. Предполага се, че тази река идва от Водната пропаст, но това е само предположение и не е доказано. На мястото на сондажа сега е помпената станция /Помпата/, откъдето водата се изпомпва и вдига до водохранилището (резервоара), а оттам в канализационната мрежа за водоснабдяване на селото. Трябва да се знае, че водоснабдяването на с. Чирен дължим на Кръстьо Гурков Терзийски, който като шев на Планов отдел на ВиК, издейства водоснабдяването на с. Чирен.

Като природни забележителности трябва да посочим и могилите в Дюлите (една голяма и една малка), могилата с много голям харман при Малък понор, в Липова дръмка, могилата Цер, която се намира западно от селотои носи името на местността Цер. Те чакат археолозите да разкрият тайните им, ако не са ги изпреварили иманярите!

ПРЕДАНИЯ, ПЕСНИ И ЛЕГЕНДИ

Запознат съм, понятно ми е поверието на вграждането на млада мома или млада невеста в основите / темелите / на новострояща се сграда, за да бъде сградата здрава и защитена от срутване. Още повече, че като учител по български език и литература многократно съм разглеждал с учениците си поемата на П.Р. Сла-

вейков – Изворът на Белоногата, както и народната песен – Струна невеста. Мотивът, че всяко добро дело изисква жертва, също ми е известен. Знам и стиховете на Стоян Михайловски: "Без жертви няма подвиг, без подвизи народ….".Темата, че трудът е най-ценната добродетел за нашия народ, също ми е добре известна. И никак не ме учудва , че старите хора от нашето село са живели богоугодно и са споделяли тези нравствени добродетели. Разбираемо е защо в с. Чирен има поверие за вградена сянка на мома в основите на строящата се сграда на училището, което се намираше до сами камбанарията на черквата – старото училище. След вграждането момата се разболяла от нелечима болест и се преселила в Отвъдното. Вярата в задгробния живот е въплатена в преданието, че тази хубава мома се явявала нощно време, при пълнолуние, облечена в бяло, с хурка и вретено в ръка да преде бяла вълна, седнала на стол върху плочата на Долното кладенче. Картината е впечатляваща…Белотата е синвол на чистота и на нещо свидно и скъпо.

Не съм суеверен, а и през ум не ми е минавало, че един ден ще седна да пиша историята на с. Чирен, та да се постарая да запомня времето на строежа, имената на майсторите и името на момата, чиято сянка била вградена в основите на старото училище. В съзнанието ми е останало само преданието, в този му вид, както го описвам сега.

В историята на село Чирен има две народни песни, свързани с времето на турското робство. Едната е за Иванка Конджовата, а другата е за Георги Комитчето – Ботев четник. Преданието разказва, че след боя на четата при Милин камък, ранен четник с име Георги, намира подслон в една от кошарите в Липова дръмка. Едни твърдят, че Величко пъдарят е приютил и се е грижил за бунтовника. Други пък казват, че дядо Иван е отворил вратата на къщата си за опасния гостенин. За да разбера каква е истината отидох при баба Маруца – внучка на дядо Иван и омъжена в село Мраморен. " Моя дедо го е крил, дедо Иван – заразказва ми тя. Знам го от моата майка. Тя ми го е казвала. А баба Кръскяна и

песен му е извадила, ама не помна ни думи, ни глас…"

Отидох при баба Цвета Манавската, която навремето като мома е пеела тази песен. Посрещна ме старицата радушно и песента ми запя, но помнеше само началото – четири-пет реда. Времето беше изтрило от паметта й другото, останалото." Иди при Мара, сине, нашата Мара, Манавската – посъветва ме тя. – Мара може и повече да знае…."

Отидох при Мара Манавската, но и тя не помнеше цялата песен. С голяма мъка възтановихме още няколко стиха. " Иди при Славица Ненковата – каза ми тя. Славица знае песента…"

Събраха се Славица Ненковата – дъщеря на баба Цвета Манавската – и Ценка Куляшката, двете певици на село Чирен. Дума по дума те възстановиха песента за Георги Кумитчето и я изпяха. Ето и песента:

"Крил се Георги, крил се по Гьошовите шумаци, по Шушункьови ливади, ливади още сенници. Дядо Иван го хранеше, хранеше още цереше, раната му да завехне, завехне и оздравее. Че се Величко научи де се комита криеше и го на турци обади, обади още предаде.Турци си Гьорги фанаха, черни му върви развиха, бели му ръце вързаха. Па си Комита откараха на Савовите ханове. Там си Гьорги питаха, питаха още разпитваха: " Де ти Гьорги дружина, върли ми турски душмани ?" Гьорги им нищо не каза , нито дума продума. Турци си Гьорги изведоха, още заведоха при крайпътна пропаст. Там си Гьорги заклаха, заклаха и в пропаст фърлиха. Па разгневи се небето, плисна дъжд силен, пороен, та си юнака оплака, оплака още погреба."

Изваждането на Бял свят песента за Гьорги Комитчето беше постижение, но то не ме задоволяваше. Считах, че събитието заслужава да бъде отразено в нещо по-голямо, в нещо по-обемисто и значимо. Така се роди идеята да го пресъздам като разказ- легенда, като документален разказ, ако щете. Ето го и него:

КОМИТСКАТА ЛОКВА

Върви след стадото си дядо Иван и си подсвирква с уста. И изведнъж, като из невиделица, пред него, в една туфата вижда да лежи човек. С чудати дрехи и пушка до него. Не е от страхливите той, всякакви премеждия са минали през главата му, но нещо му шавна и го изби студена пот. Набра кураж и пита: " Абе ти кой си? Какъв си?" Не последва никакъв отговор. Прави дядо Иван крачка напред и гледа – на тревата лежи мургаво момче и ни мърда, ни шава. В несвяс е и крачулът на десния му крак е целия тенясал в кръв. Досеща се каква е работата, момчето с куршум е ударено, и се чуди каква да я чини, каква да я захваща. Най – оправно му беше да си върви след овците и да не се забърква в такова опасно начинание. Оправно , но подло, нечестно и безбожно.Отвътре някакъв глас му казва: "Та нали за такива като теб е тръгнало да мре . Заради такива като теб загинаха мнозина горе, на Милин камък !" Въси дядо Иван гъстите си побелели вежди, клати едрата си глава и доброто в него надделява. Оглежда се наоколо –пусто е в Липова дръмка и Манчовите шумаци, но малко предпазливост няма да навреди. Опасно е начинанието, с което се захваща….Оставя гегата си до туфата, вдига ранения на рамо, все още здрав, як е дядо Иван, и отнася момъка в къщата си. А бабата стои опулена, ококрила очи и започва словесна канонада: " Каква е тая кървава беля, дето я носиш? Къщата ли да ни запалят си наумил ? " Дядо Иван слага ранения на миндера и сопнато отговаря: "Наша беля е това. Българска беля! Не виждаш ли, че момчето умира и требва да му се помогне. Слагай котлето с водата на огъня и турай билките вътре!" Още не издумал се и кучетата лавнаха.Човек напираше отвънка. Дядо Иван пребледня като платно, а бабата се свлече до кревата. Каква да я чини, сбърка се той. Кое по-напред!…Отваря външната врата и насреща му Величко – падарино. Подъл човек, мръсен човек беше Величко. Каквото види, каквото чуе, на турци-

те тича да обади. " Какъв е тоа зор?-посреща го дядо Иван и се мъчи гласът му издайнически да не трепере. – Какво те гони насам – пита го той." "Да не си болен, помислих си ? Гледам овците ти оставени сами, гегата зафърлена до туфата. Та рекох – нарежда Величко и очите му шарят наоколо." " Нищо ми нема. И тука работа има – казва дядо Иван и бърза да отпрати натрапника."…." Толкова време жив човек не е минавал оттука – тюхка се той, та сиги намерил да доде." А бабата, свестила се вече, му дума: " Я си виж джуката!" " Какво ми е на джуката? – пита я той. –Малко кръв…И до пукнатата ли джука ми е сега…Давай да свестим и превържем момчето!"

Опипва раната. Подлютена е. Ама костта е здрава. Куршумът е минал покрай костта. Опитен е в тая работа дядо Иван. Нагрева до червено ражена и обгаря раната. Замерисва на изгорело месо, а раненият се мята в ръцете на стареца и стене от болка. Здрави ръце има дядо Иван, силни ръце, работни ръце. Мазолести, но сръчни. Ловко, опитно промива раната с прецедената отвара от сварените билки и прави яка, здрава превръзка, за да спре кървенето. Момъкът се успокоява и унася в сън. Дядо Иван стои до прозореца, гледа навън и мисли къде да потули ранения така, че да не го намерят неканени гости, като Величко, например. В къщата и кошарата не може. Там най-напред ще проверят. Мислеше яма да изкопае, да настани в нея момъка и отгоре да натрупа сламата. Трудна работа беше това. И не сигурна. Лесно щеше да се разбере, че е копано и сламата е местена. Тогава се сети за Малкия Понор –Тая пролет едно от яретата се беше намъкнало вътре и не можеше да излезе. Врещи и се блъска отвътре. Наложи се той да поразшири дупката. Така откри , че там има пещера, бетер ти стая. Решението беше намерено и отиде при овците. Едва дочака вечерта. Когато се прибра, момакът спеше здрав, оздравителен сън. Билките вече казваха своята дума…

Трябваше да се бърза и приготви всичко до настъпването на нощта. Наслага сено в колата. Приготви черги за постеля и завивка. Храна и вода набави. И зачака нощта. Добре да се стъмни. А то

каква ти нощ. Грейнала една луна, изцъклило се едно небе. Натъркаляли ми се ония звезди като пуканки. Светло като ден. Игла да изпущиш, ще я намериш. Светло не светло, не можеше да чака. Сега нощите са кратки. Вдига на ръце момъка и го отнася в колата. Сънено още момчето го пита: "Къде ме отнасаш, дедо? Къде отиваме? Дядо Иван шепнешком отговаря: "Трай сега. Всекакви има наоколо. После ще приказваме…." Впряга кравите в ярема и тръгва по пътя за Малкия Понор. Внася ранения вътре, дрехи, храна, вода, постеля, завивка всичко що бе приготвил внася. Настанява го да полегне и за пръв път започват разговор. Научава дядо Иван откъде е родом момъка, как се казва, откъде са тръгнали четниците и другото там, което може да се каже в един първи разговор. Още не свършили разговора и Зорницата изгрява. Казва старецът на Георги, вече знае името му, че следващата нощ пак ще дойде и бърза да се прибере преди изгрев слънце. Знаеше, че бабата е будна и е като на тръне, докато той не се върне….

Тъкмо беше заспал и в просъница чува кучетата да надават страшен вой. Скача от кревата и наднича през прозореца. И вижда в двора цяла сюрия турци на коне. Чува и виковете им.:" Отварай, гяур!" Надева как да е потурите, намета антерията и тича да отвори. Турци са това, не е шега работа. А те нахълтват в къщата и обръщат всичко наопъки. Ровят нвсякъде и кошарата преобръщат. "Комитата къде е? – питат."И като не намират отговор, търсят навсякъде и в двора. Сеното преобърнаха, сламата преровиха. И като не намериха нищо и там, запалиха ги. Дяо Иван стои като шашардисан, кръсти се и си дума на ум: "Добре, че не скрих момчето в сламата. Да са го опекли като ягне за Гергьовден! Слава Богу отмина и това премеждие. Язък за сеното и сламата – тюхка се той…"

След седмица . две тревогата позатихна, поуспокоиха се страстите. А и турците бяха ангажирани с преследването на четниците из дебрите на Балкана. Само Величко и Котлара – селският кехая – душеха като ловни кучета из Липова дръмка и Шушункьовото… Дядо Иван ходеше при ранения четник – само нощем, по късна доба, когато всичко живо спеше. Комитчето видимо заякваше и

раната му заздравяваше. Една нощ дума на дядо Иван :"Сполай за всичко, дедо Иване. Втори живот живея, благодарение на теб. Здрав съм вече и мога, требва да си върва. И мене майка ме чека…. Не знае дали съм жив, горката.!…" Заседна нещо в гърлото на дядо Иван. Това момче му беше станало мило като роден син. Но можеше ли да го разубеждава, да го спре…Болката от раздялата беше непоносима, но решиха на сутринта да тръгнат за Чирен. Там дядо Иван имаше свои верни хора, които можеха да помогнат с пари, да намерят кон.

Рано сутринта тръгнаха за Чирен. Слънцето като червенобузо хлапе вече надничаше иззад Калетата. Тревата, окъпана от росата, блестеше като сребърна. Чучулиги се издигаха в синьото небе, затрептяваха на едно място и подкарваха звучна и кръшна песен. Георги, изпаднал в умиление, току повтаряше: "Гледай, гледай!"…Слушай, слушай!.." Зажадняла ми беше душичката за светлина, въздух и красота. Почти месец прекара в оная тъмна дупка!…

Улисани и запленени от красотата на утрото и двамата не знаеха, не подозираха каква крайно неприятна изненада ги очакваше. На влизане в селото, откъм Моновите, насреща им се зададоха Ибраимовите синове, на коне, набучили нож до нож, пищов до пищов. Водеше ги Котлара – селският кехая." Разгеле икономисахте ни път посреща ги той. – За вазе сме тръгнале." А единия от Ибраимовите пита: "Това ли е комитата?" Геирги вади револвера и стреля, но не улучва – ръката му още не е укрепнала, слаба и трепере. Турчинът вади ятагана, разиграва коня и с един удар събаря комитата в пепелта на пътя. Скача от коня и отрязва главата му като на петровско пиле. Кървавата и жестока сцена се разиграва пред очите на слисания старец. Другият от Ибраимовите синове приближава коня си до дядо Иван. С удар на камшика го събаря на земята. " И на тебе ятаган се пада, гяурско куче, ама евала ти чина на побелелата ти глава…" Котлара измъква един прът от плета на Моновите, набучва отрязаната глава върху прта и заиграва като на свадба, подвиквайки: " Ихаа.. Ихуу. "Това ги чака душманите на султана". Грозна и отвратителна картина!! Имаше ги и таки-

ва българи !

Ибраимовите наредиха на Котлара да хвърли трупа и главата на комитата в пропаста край селото. Обърнаха конете и запрашиха за града.

Върви дядо Иван по обратния път ни – жив, ни – умрял, съкрушен от мъка. Блъска си главата, мъчи се да проумее, откъде Ибраимовите са научили за Георги комитчето. Случайна ли беше срещата! И каква е заслугата, ролята на Котлара в цялата тази работа. Въпроси, въпроси, на които дядо Иван не намери отговор…

Същия този ден, след пладне, се изви силна буря, каквато друга такава старите хора не помнеха. Рукна като из ведро пороен дъжд. Потече вода, влачеща по пътя си тиня, дървета и камъни. От пороя ли, от тялото на убития комита ли, пещерата се затлачи и се превърна в една голяма и мътна локва. Чиренци я нарекоха Комитската локва. И до ден днешен мястото така се именува.Там сега е гола поляна. Намира се там, където се събира водата от Воднята пропаст и тази от Свирец. Тревата там е вечно зелена. Това е единственият знак, показващ къде е гробът на Георги Комитчето.

*

Стана вече дума за Тахир ага, черкезки главатар, нагал и безкруполен турчин. Тахир ага е черкезин (чеченец) преселил се от Чечения край село Осен. И сега местноста там се нарича Черкеското. Името му и действията му на територията на село Чирен са част от историята на селото. В селата Осен, Девене и чак до Оряховско, Тахир създава кланници, прави създарма от овце и крави, крадени от целия раьон, която създарма изнасял за Цариград. По безцеремонен, безогледен и насилствен начин той отнема имотите на дядо Мицо,дядо Стоян и дядо Камен, намиращи се в Редежа , където е най-хубавата земя в раьона, и прави там своя "държава". Заради съпротива и непокорство една нощ черкеската му орда напада дома на дядо Мицо и го убиват по най-жесток и варварски начин. Дядо Гано си спомня, че Тахир ага е яздил сив – зелен жребец на пулове и е всявал страх и ужас, където мине. Съпровождали са го доверените нему Вачо Крачунов – Бе-

лия, за когото също стана дума, Ненко Пенкушов и Кындо Пеьов Попов. Разбойническата орда на Тахир ага е върлувала от Дунава до Враца и е била страшилището за този раьон. И всичко това до момента, когато среща Иванка Конджовата. Тази жена покорила звяра в него и преобърнала живота му от зло към добро. Във връзка с това чиренските моми "извадили" и песен, пополярна с името Йовано, Йованке ле. Не успях да възтановя текста и мелодията на песента. Записах само няколко реда. Ето ги: " Седемдесет села държа, седемдесет китки вземам, като твойта китка друга нема, Йовано ле, Йованке ле…"За това реших да пресъздам цялата тази история с разказ-легенда под заглавие:

ЖЕРТВАТА

Всяко село си има своите легенди. И село Чирен си ги има. И не са малко на брой. Но легендата за Иванка и Тахир ага е върхът.

Зъл и кръвожаден черкезин е Тахир ага. Звяр, ама иначе е хубавец. Да му се не нагледаш. Едър, строен, як и здрав като кремък. С гърлести очи, черни, големи и зли. Погледне ли някого на зло изпод свъсените вежди, Бог да му е на помощ. И където минеше с ордата си -пожар не ти трябва. Истинска зла напаст. Бич Божи. И всичко това , докато не беше срещнал Иванка Конджовата. Те тогава се разбра как една жена може да обърне наопъки живота на един мъж, та бил той и Тахир ага….

Яхнал своя жребец, сив-зелен на пулове, върви Тахир ага по улицата към Шарената чешма…Конят му дъвче юздата, изправя се на задните си крака и танцува от зид до зид. И ето, насреща, с кобилица на рамо, се задава Иванка Коджовата. Котлите и блестят от слънцето като сребърни. По хубост тя и слънцето можеше да затъмни. Облечена с кенарена риза – с пошивано огърле и факлиени ръкави. На главата с шарено – зелен бариш и с бодната китка над дясното ухо. Сукманът й олеви, гайтанисан отдолу и на ръкавите. Отпреде сърма в съзвездие от цветове – златни, сребърни, сини, зелени…Като да не беше тръгнала до чешмата за вода, ами пред самия султан щеше да се явява….

Стъписа се Тахир ага. Досега не беше виждал такава хубост. Скочи от коня, застана пред нея като омагьосан и пита: "Мома ли си? Булка ли си, дявол да го вземе ? Хубава си ! От хубава, по-хубава." "Булка съм ,аго. Булка съм – усмихва се тя и го гледа право в очите – кротки, големи и хубави като на сърна.Знае си силата. Цената си знае. "Тахир ага хваща с две ръце предния котел и жадно пие прясната и студена вода. С водата от другия котел пои коня си. Крейва се Иванка - звучно, високо. Лисва напитата вода и тръгва обратно към чешмата, с кобилицата на рамо и на нея празните котли. Върви до нея и Тахир ага, хванал с дясната си ръка юздата на коня. И така до чешмата и обратно. Чак до портата на Конджовци…

И от този ден - все така, Не излизе ли Иванка, праща слуги, вика я.Тахир ага е това. Никой не смееше да му излезе насреща и да му чупи хатъра. Думата му на две не ставаше.

Пределя на Андро Конджов – Иванкиния мъж. По Великден беше.. Събра кураж и застана с брадва в ръка пред портата – пребледнял, наежен, готов на всичко. Кръстят се кумшиите и си шепнат: "Ще става каквото не е ставало !.." И ето ги.Идват. Иванка с котлите на рамо и Тахир ага, с коня до него. Като вижда мъжа на Иванка, застанал до портата с брадва в ръка, Тахир ага се хваща за пищовете. В гърлестите му очи проблясват светкавици. Иванка застава между двамата и така укорно ги гледа, че те омекват и стават кротки като агънца.Укротиха се, като да бяха две малки деца….

И отново, като ден, Тахир ага, хванал с дясната ръка повода на коня, придружава Иванка до чешмата и обратно…..

Омърлушиха се черкезите от ордата му. Омръзна им да бездействат…А техния сокол, Тахир ага, да се мъкне подир една гяурска фуста. Осмели се един от хората и му дума: "Срамна работа, Тахир ага, глупава работа… Докога ще се влачиш подир гяурската фуста? Гътни я и…." Побесня от гняв Тахир ага. Не търпеше той така да му говорят. Замахна с камшика си и удари натрапника, повтори, потрети, докато черкезина се свлече на земята… Разбра-

ха черкезите от ордата му, че от оня Тахир ага, дето не знаеше що е милост, дето от Дунава до Балкана дете в майка вредом беше разплакал, от оня Тахир ага нищо не беше останало. Друг е Тахир ага сега.Чудо някакво беше станало с него. Селяните шушукаха, че Иванка го е умагьосала. Омайно биле някакво му била дала. И до такава степен се размекна агата, че хората му вече не знаеха какво да мислят и какво да правят. А той – насила де каквото беше заграбил, връщаше го обратно, че даваше нещо и отгоре. И всичко това само и само да угоди, да се хареса на Иванка…И не се знаеше как щеше да завърши цялата тази работа, ако откъм Дунава не бяха се задали русите.

Горещо стана под краката на турчолята. Напечено. Спасение дирeха в бягството. Бързаха час по-скоро да хванат пътя за Анадола. Но преди да плюят на петите си, по заповед на Тахир ага ордата му огради селото. "Иванка ми доведете ! – заповяда им той. – Кажете й, че селото ще пламне и от четирите крайща, ако не дойде… Така й кажете !.."Препускат конете трима от най-приближените му, от най-върлите, към дома на Иванка и Андро Конджови. Посреща ги Андро. Казват каква е заповедта. "Едно село за една жена – настояват те." "Нема я – мънка Андро Конджов. – Един Бог знае къде се е денала…"Препускат черкезите обратно. Казват на Тахир ага какъв е отговорът. Три пъти ги връща агата. Три пъти един и същи отговор. "Не ща го тоя цигльо – циганин – тропа с крак Иванка, а от хубавите й кафени очи вървят два реда сълзи. Толкова е бледа, че ако боднеш лицето й, кръв няма да пусне. – Защо заради селото да съм жертва. Не мога да замина детето си – ръда отчаяно Иванка." "Иванка или селото ! – отсича Тахир ага. – Това е цената ! И зли пламъци заиграват в очите му… "И праща отново вестоносците си. И отново същия отговор : Търсих я….Къщата обърнах – нема я…" Връщат се пратениците с наведени глави. Безуспешна е мисията им. Освирепя, побесня Тахир ага. Стана такъв, какъвто беше преди да срещне Иванка. Разигра жребеца си и изкрещя: " Палете !…И от четирите крайща палете !..Да се помни и знае кога на Тахир ага е строшен хатъра !.."Запалиха

факлите черкезите и скочиха на конете си. И в този амин откъм Церово бърдо се зададе Иванка, с бухча в ръката и пременена, както когато Тахир ага я видя за първи път. "Спрете ! – дереше се той. – Спрете !..." Пришпори коня си и полетя като вихрушка насреща ѝ. Грабна я като ястреб и само след миг Тахир ага, с Иванка на коня до него, препускайки в галоп, поведе ордата си по пътя за Анадола…

Всички мислеха, вярваха , че с това завършва, приключва историята с Тахир ага и Иванка Конджовата. Но не би така. Историята си имаше и продължение. Нещо като послеслов...

По време на Балканската война,след примирието, на българските позиций при Чаталджа идва турски офицер. Висок, строен, със гърлести черни очи, хубавец, като да е слязъл от картината на велик майстор – художник. На развален български език той пита дали сред българските войници има от село Чирен, Врачанско. Изненадани, нашенци отговарят, че има и са неколцина. Тогава турския офицер казва : "На Иванка съм син. На Иванка Конджовата, както я знаете вие…На Иванка и Тахир ага…"

Рипца Танко Конджон, спусна се към турския офицер, прегърна го, като повтаряше: "Братко… братко… – и от вълнение нищо друго на можеше да каже." "Живи бяхме да се видим… сред тая касапница … хълцаше и турския офицер…"

А един от българските войници направи обобщение : " Те пример, доказателство, че кръвта вода не става. Па макар да е облечена във български войнишки шинел и турски офицерски мондир…"

*

Има още едно предание, което заслужава особено внимание, и което баща ми е нарекъл, озаглавил:

ЕДИН ОТ ЗАБРАВЕНИТЕ

/Написаното от баща ми за този човек предавам дословно /

Наистина не са малко знайните и незнайни гробове на герои, дали живота си за свободата на България и със своите подвизи издигнали българския народ в очите на целия свят. Един такъв забравен герой е и Цветко Петров Петров от село Чирен, Врачанско, който цели три дни и три нощи е отстоявал пристъпите на турската армия на връх Шипка… Ето как Цветко Петров се е озовал като опълченец на Шипка.

Във Врачанско прочут спахия е бил Рошид бей, който е имал голямо имение в село Чирен. Имал е и къща в самото село. Рошид бей получава нареждане да изпрати едър рогат добитък в Цариград. За водач на кервана с добитъка той назначава брата на Цветко Петров – Статко, който се онитал да откаже, но Рошид бей му показал пистолета. Тогава Цветко отишъл при брат си и му казал: "Бате, ти нема да отидеш, я ще ида вместо теб. Ти ще облечеш моите дрехи, а я ще облека твоите. Денем ще се криеш на тавано, а нощем ще си вършиш работата." Така и станало. Цветко заминал с добитъка за Цариград. Като пристигнали до град Севлиево, Цветко казал на другарите си: "Имам тук един приятел, ще се отбия за малко да го вида, а после ще ви настигна." Така той ги напуснал, отишъл и се присъединил към Опълченската дружина…

След освобождението на Българиа Цветко се завърнал в село Чирен и заживял в схлупената си къщурка. Неговият единствен син – Борис – е мой връстник. Често съм ходил с него у тях. Виждал съм гърдите на Цветко Петров окичени с всевъзможни ордени, а опълченската му пушка да виси окачена на стената. Той починa през 1908 год. и е погребан в Чиренските гробища. Малък, скромен каменен кръстец се изправя над главата му. Синът му – Борис – се пресели в Лом и трагично загина нейде в Дунава. Оставил е едно момче – наследник, което е участвало в партизанското движение през 1944 год. Ако днес минете през село Чирен и попи-

тате някого какво знае за Цветко Петров, едва ли ще може да ви каже нещо за него. Освем ако не попаднете на крайно близките му роднини.

Аз мисля, че е патриотично – и заслужено – името на Цветко Петров да се овековечи. Там, дето беше неговата скромна къщурка, днес се издига мономентална сграда – Културен дом, който заслужено може да носи името – Цветко Петров. А гробът му да се окраси и всяка година, на определен ден, учениците от горните класове да поднасят венци и да рецитират Вазовото стихотворение "Опълченците на Шипка".

Съобщава: Иван Стоянов / учител – пенсионер /

Всяко село си има свойте чешити, зевзеци и шегубиици. Има си ги и село Чирен. Разказвам за някой от тях в раздела:

НАШЕНЦИ В ОРИГИНАЛ, В НАТУРА

ОТ ЕДНО БУРЕ

Карамелата влиза в кръчмата на дядо Мако. - "Наточи ми половин ока вино, дедо Мако – глади големия си мустак и сяда на един от разклатените столове до олющената и петньосана дървена маса.

Влачейки на откос десния си крак, вследствие на рана от Балканската война, дядо Мако се тътре по стълбата към мазата. След минута - две се връща с пълна до горе половница и слага виното

на масата пред мущорията си. Карамелата отпива глътка от червеното вино, ближе дебелите си бърни и бърчи гъстите си черни вежди. Отпива още една глътка, тръпчиво тръска рамене в знак на кисело и с провлечен и дрезгав глас казва: "Това не е вино, бе дедо Мако…Това е оцет, бе човече…"Бавно, глътка по глътка допива виното, плаща и си излиза.

След малко в кръчмата влиза и Стоян Дългия – слаб и висок като върлина, тръска рошавата си глава, подава празно шише и пелтечи: "Напълл-ни го до-догоре с оцет де-дедо Ма-мако." Дядо Мако отново пъшка по стълбата към мазето. След минута – две се връща с напълнена до горе бутилка с оцет. Дългият душка с големия си гърбав нос отвора на бутилката, лизва с език оцета, присвива мишите си очи, плюе на пода и отново пелтечи: "Тотова не-не е о-оцет,… То-това е вино, бе де-дедо Ма-мако! Плаща и разсърден си излиза.

Дядо Мако прибира парите, повдига побелелите си като сняг вежди, цъка с език и говори сам на себе си: "Чуден народ. Дедо Мако, това не е вино,това е оцет…Дедо Мако това не е оцет, това е вино. Иди че му угодей !..А дедо им Мако и виното и оцета точи от едно и също буре." После тешко се отпуска на стола зад тезгяха, в очакване на следващия клиент…

И ПОПО ЛЪЖЕ

Дедо Мако беше и знахар, и бакалин, и кръчмар и касапин. От него можеше всичко да научиш и от дюкана му всичко да си купиш. Влиза един ден в дюкана му дядо поп и казва : "Премери ми там една плешка, че попадията нема какво да готви, па като получа заплатата, ще се наплатим." Мери му дядо Мако месото, увива го в един вестник, подава го на дядо поп и записва вересията в омачкания си тефтер.

Минават седмица, две, месец, а дядо поп не идва да си плати вересията. Отлага от заплата до аванс и от аванс до заплата…

Взема дядо Мако един голям картон, седа на стола до масата и

с едри букви пише на картона: "И попо лъже" После окачва картона отвън на вратата на дюкяна.

Минават хората, четат написаното, усмихват се и отминават. От уста на уста, от уши на уши новината стига и до дядо поп.Тича той при дядо Мако и от вратата сърдито казва: "Каква е таа работа? Да го свалиш веднага!"

"Като си платиш вересията, веднага ще го свала – спокойно отговаря дядо Мако." Бърза дядо поп до вкъщи, взема нужните пари и се връща при дядо Мако.Плаща вересията си, а дядо Мако сваля от вратата картона с компрометиращия дядо поп надпис…

ДЕДО ВАЧО ТУМБАКО

СКРИТА РЕЗЕРВА

Нарядите и реквизиционните комисии не са само от времето на Офето. Имаше ги и преди това – от "фашистко време." Идваха хора от града – водеше ги обикновено човек с пагон, за да внушава страх и уважение, вземаха човек от кметството, – някой даскал – и тръгваха от къща на къща. Тоя път царският офицер беше ловък хитрец и вадеше душата на селяните с памук, пипаше с кадифени ръкавици. Принуждаваше хората да дават и последната крина жито, макар че после обричаха семействата си на глад. Караха къщите наред и така стигнаха и до дома на дядо Вачо Тумбашки. Информиран за името, водачът на комисията се провиква : "Добър ден, дядо Вачо!" "За некой може и да е добър – отговаря старецът." Офицерът се прави, че не е разбрал намека и продължава : "Трябва да дадеш десетина кофи жито ! Държавата ни е в нужда…" "Може, защо да не дадем ? Стига да има…Само че хамбара изметохме с чърно навуще още по Коледа…" "Защо с черно навуще ? – дипломатично пита душевадецът." За да не фаща гърлица – отговаря дядо Вачо и хитро примижва с очи." "Ама ние ще влезем и царевица, мас, вълна – всичко ще описваме – заплашва го председателят на комисията." "Може…Защо да не влезете…Кошо с кукурузо опразнихме още по Великден. Плъховете емигрираха в комшиите. Сега сме го отдале под наем на врабчетата и свраките… А тулумбата с маста Мурджо облиза на Гергьовден…" "Вълната ще реквизираме – настъпателен е човекът с пагон !" "Може… Защо да я не реквизирате? Стига да има. "Дядо Вачо разтваря антерията си, облечена на голо, показва косматите си гърди и добавя :" "Те това е вълната!…Имам и скрита резерва, ама е срамота да я показвам. Стар човек съм…А има и жени в комисията."

Даскалът и жените от комисията прикриват усмивките си с шепа върху устата си. Офицеринът ги стрелка строго с очи и, засрамен, води комисията в друга къща…

НА ВЛАДИКАТА, НА БАДЖАНАКО МУ, СИН СЕ ЖЕНИ…

Дядо Вачо е измикярин / ратай / в имението / държавата / на Гьоргьовци. Беше като човек за всичко : дърва да насече, печката да запали, стоката да подреди и на нивата каквото има да се върши, ще го свърши.Снаха на Вачо Гьоргьов е Тодорка – градска кокона, глезена и нищо не умее да свърши. Седи в беседката на сянка, пошива си бродерията и отпива на малки глътки от кафето си. Имението е до сами шосето за село Девене, в Тумбино бранище, както чиренци именуват местността. Откъм с.Девене се задават свадбари. Много народ и все на каруци. Леки коли нямаше тогава. Младоженците в каруца с хубави, охранени коне, накичени с панделки, музикантите в каруци и свадбарите в каруци. Голяма върволица, голяма свадба..Тодорка съпровожда с очи сватбата и пита: "Каква е тая сватба, дядо Вачо ? Кой се жени ? Старецът присвива хитро очи и отговаря: "На владиката баджанаков син се жени !" Тодорка не разбира шегата и обобщава : "Затова сватбата е толкова голяма…" "Тодорке, Тодорке, не разбираш ли, че дядо Вачо те плакне като празна дамаджана – недоволства мъжът ѝ. – Къде у владиката баджанак…?"

ЗАКОЬЕТЕ МЕРДЖО

Такъв е човешкият живот, Кара – вара, навива се кълбото, ден след ден, година след година и му идва краят. И на дядо Вачо Тумбако наближаваше вече краят. Лежи на дървения одър, охка, пъшка той, па викне най-големия си син, най-възрастния, в него му е надеждата. "Йордане, сине.. Йордане…Отивам си вече…Нека барем, дорде съм жив…заколете нещо там…сварете чорбица…гладен съм…" Йордан отговаря объркано, без видимо желание: "Какво да заколяме, тате ? Прасето заклахме на Коледа. Агнето заклахме на Гергьовден. Пилетата изпоклахме. Останал е един овен. Ама него го държим , недай си Боже, ако…за погребение…С него мислим да се отсрамим пред хората, дето ще дойдат…" Ала дядо Вачо не се трогва от доводите на сина си и казва : "Вие закоьете овено дорде съм жив…Да си ядна приживе. Па като умра, закоьете кучето…Закоьете Мурджо…Нема да ви се сърда !.."Йордан излиза на езлъчето, пали цигара и говори сам със себеси." "Проклето човече!..Такъв си беше цял живот, такъв ще си и умре !.."

МУХА ГО СЕРЕ….

В Докторското дядо Ладо има имение – Пчелиньо му викаха. Мястото е само за кошери : ливади в изобилие, липова гора, акациева гора наоколо и вода тече в близкия дол…

Медът е хубаво нещо, сладко нещо и е причината турци често да посещават Пчелина. Знаят, че ще, не ще дядо Ладо ще ги почерпи с някоя лъжичка медец. Идва един ден Хасан ага и угоднически започва разговор : "Ладо чорбаджи, хората хортуват, че хубав ти е медеца. Та рекох да намина, да се отбия, та да го опитам…"Думите са кротки, ала тонът е заповеднически. Знае дядо Ладо, че турчинът е господар и с него шега не бива. Строшиш ли

му хатъра, хваща се за ятагана или пищова. Взема дядо Ладо паничка и отива в другата стая, дето е делвата с меда. Сипва няколко лъжички и се връща при агата. "Много малко ми носиш – мръщи се турчинът.." Дядо Ладо спокойно, дипломатично отговаря : "Муха го сере, аго. Ако я го серех, да съм ти напълнил паницата чак догоре…"

КАТО ЧУЖДИ

Цветко Елисейски е един от особняците на село Чирен. Философски обобщения правеше и стихчета съчиняваше. Негова е сентенцията,че човек обича и се радва на всичко мъничко – само на мънички змийчета не се радва. Казаното има и преносен смисъл!.. Автор е и на стихчетата : "Евтим Дундолиски обича моми ниски, че е овци пасал, та не е порасъл…."

В годините на Текезесето Цветко е гледач на кравите в кравефермата. Джипката спира на стотина метра от оборите на кравефермата и от нея слиза Председателят. Обува гумени ботуши и нагазва в морето от кал и лайна по пътя към кравефермата. С голям труд се добира до скърцащата и оплескана с мърсотия дървена врата, отваря и дълго цъка с език : "Цъ, цъ, цъ, цъ…."

Цветко рине на кравите и пълни една волска кола, цялата омазана с лайна. От прага на вратата Председателят започва словестната си атака : "Бре, Цветко, бре човече…Къ ги гледаш тия крави, та са само кожа и кости ?" "Къ ги гледам…Гледам ги като чужди, другарю Председател – отговаря Цветко." "Не може така, бе човече !..Кравите ти дават млеко колкото по за една коза !.." "Е, другарю Председател, знам, че ти можеш по-добре от мене да ги гледаш, ама не щеш да си сменим местата. Ти да додеш в лайната тука, а я да ида в канцеларията." Да ги сменим, бе Цветко…Ама ти нема да можеш да вършиш моята работа…" "Защо, бе другарю Председател, защо да не мога…Нали твоята работа е да караш другите да работят…"

Председателят бавно притваря дървената врата, оплескана отгоре до долу с лайна, и с наведена глава тръгва обратно към Джипката…

От тоя ден не е стъпвал повече в кравефермата. Беше разбрал простата истина, че за господаря и слугата общ път няма. Те за винаги си остават чужди един на друг!…

ХОП – ТРОП…

Гьошето е пришелец от Балкана. Имал пари и накупил много имот – ниви, ливади, гора. Построил двуетажна къща, постройки за стоката, геран си изкопал пред къщата и заживял природосъобразно в Липова дръмка- отлично място за селско стопанство.Отраснали синовете му и поели грижата за стоката и работата на нивите. Дъщеря му се задомила в един от богатите чиренски домове, намиращ се до сами чешмата…И Гьошето му отпуснал края, ударил го на живот. Отрано задникът му залепвал на стола в кръчмата на Ненчо и Камена. Ненчо също е балканджия и се имат с Гьошето.По тая причина Ненчо му налива чисто и хубаво вино, което не е "кръщавано". Пие си Гьошето винцето и като попрезареди, става тромаво, и клатушкайки се застава сред кръчмата и заиграва, потропвайки с крак: "Хооп…трооп !- подвиква той." От там идва и прякорът му: Хоп – троп.

Тоя ден Хоп – троп е тъжен, седи си на стола до масата в ъгъла, посръбва си от винцето и пита:" Абе вие съгласни ли сте мене да ме бие Андрей Лазаров?" Андрей Лазаров е като тия кучета, дето не лаят, ама хапят мълчешката. И на никого не прощава!… Един от посетителите в кръчмата отговаря: "Защо да сме съгласни?…Откъде – накъде….Не сме съгласни !…" Хоп-троп бавно отпива глътка от винцето и прави обобщение: "И я не бех съгласен мене да ме бие Андрей Лазаров, ама той си ме би. С бастуна..., изместo, ... от петите до главата и обратно !…"

ЕДНОДОМНИ РАСТЕНИЯ

Крачун Ванкин е един от зевзеците, един от хитреците на селото. По цял ден се чуди каква дяволия, каква магария да измисли…Тоя път на мушката му е агрономчето, младо, голобрадо момче, което нищо не разбираше от земеделие, но бяха го изпратили да учи селяните как се прави тая работа, агротехниката, науката да прилага. "Дошло да учи баща си как се правят деца – негодуваше бай Крачун." Агрономчето нямаше никаква вина за тая работа, но бай Крачун му беше дигнал мерника.

Майка ми работеше в зеленчуковата градина и ме водеше там да ѝ помагам – по-лесно да изкарва нормата си. В градината работеше и Крачун Ванкин – висок, плещест, малко прегърбен и с хитри шарени очи, нито зелени, нито сини. В зеленчуковата градина, до вадите с пипера беше поникнало тютюнево стъбло, незнайно откъде и как бе се пръкнало там. От поливането и изкуствения тор, дето хвърляха във вадите на пипера, тютюневото стебло наякна, разклони се и стана нещо като образец как да се отглежда тютюн. Бай Крачун дълго го оглежда, после откъсна една чушка от пипера и майсторски я ашладиса върху тютюневото стебло…Чушката изглеждаше като да е цъфнала, завързала и порасла там. Видимо доволен от работата си, той се усмихна загадъчно и отиде да си върши това, което му беше възложено от бригадата…

Някъде около обяд агрономчето пристигна с двуколката си. Това му беше превоза. С нея обикаляше блоковете на Текезесето, с едничката цел да оправдава заплатата си. Бай Крачун това и чакаше. "Разгеле ти ни требваш – посрещна го той. –Такова чудо не беше ми се случвало. С очи да видиш и пак да не поверваш…Тутун да ражда чушки !…"Гледа агрономчето изтъпанчилата се чушка върху дръжлето на тютюна и за да си придаде научна важност казва: "Може…Станало е кръстоска..Пипера и тютюна са еднодомни растения. Случаят заслужава да се отрази в агротехничес-

ката наука !..” Той опипва чушката, чудото на природата, и за най-голяма негова изненада чушката остава в ръката му, а върху стеблото на тютюна зейва разцепа, където беше присадена. Разбрал измамата, агрономът като посран тръгва обратно към двуколката, а бай Крачин слорадства, видимо доволен : “Може…Те са еднодомни растения – имитираше агрономчето той.”

НАЙ-ДОБЪР В ПРОФЕСИЯТА

Малка, мизерна е пенсията на учителите-пенсионери. Не стига да се връзват двата края. Свикнал на всички незгоди, старият даскал знае, че изходът от тази абсурдна ситуация е в почина “Направи си сам “. Цял живот го е прилагал този почин. Има си зеленчукова градинка, овощна градина, декар лозе, няколко кошера, кокошчици, прасенце и две козички. Козата е кравата на бедните. Непретенциозна по отношение на храната, от нея и млекце ще има и някоя бучка сирене ще има, и яренца ще има. Тая година беше добра, берекетлия за даскала – и двете му козички близниха. Добре се грижеше за яретата той, оставаше ги да бозаят до насита, сечеше им клонки със зелена шума да бръстат, подхранваше ги и с хлебец. Едното от яретата беше наречено за Гергьовден, другото за селския събор и две оставаха за “Родопа” – изкупна организация за животни. Наякнаха яретата, понаправиха килограми. И понеже даскала го притискаше нуждата от пари, премери / за всеки случай / яретата определени за Родопа и ги отнесоха с бабата на изкупвателния пункт.

Закупчик е Иван на Къно Качов – бивш цивкав ученик на даскала.Сега Иван е едър мъжага, с гладко сресан перчем, с боднат молив над ухото и със сложени очила за авторитет. Мери Иван едното яре и записва в тефтера, мери и другото яре и пак записва. Плянчи молива и пише-смята, пише-смята и накрая съобщава килограмите, цената за килограм и общата сума. Отброява парите. Дасалът не бърза да ги вземе, вижда, че в пункта са сами с Иван и

го почва: “Бре, Иване, бре, човече. Учил съм те да четеш, учил съм те да пишеш, да сметаш…Ама не съм те учил да лъжеш и крадеш…Къде научи тоя занаят ?” Иван се усмихва под мустак и отговаря: “В това направление, по тоа параграф съм самоук, даскале. И най-добър в професията…” После добавя и парите за “икономисаните” килограми. Даскалът го предупреждава: “Гледай, Иване, да не попаднеш на някое ербап момче, та да ти строши очилата, дето ги туряш за авторитет !…” “Нема страшно, нема такава опастност, даскале. Наплашен народ сме. Гледа, че ачик го лъжеш, но си трае. Бои се. От истината се бои…” И докога ще е така? – пита го бившият му учител.” “Сега е социализъм. При комунизма влизаш в магазино и си взимаш каквото ти требва. Нема лъжа, нема измама !…”Бабини деветини. На куково лято ! – ядосва се даскалът.- Много е хубава тая работа, та да бъде истина !..” Прибира парите и си излиза. По пътя към дома на себе си приказва: “Господи, кой изфабрикува тия мошеници?..Откъде се навъдиха?..Най-добър в професията бил, мискининът му с мискинин!..

ИКОНОМИКА

Село Чирен е полупланински район, което определя и облика на икономиката му. Основният поминък е било и си остава земеделието и скотовъдството. Като водещ отрасъл в земеделието е зърнопроизводството – пшеница, царевица, слънчоглед. Цвеклопроизводството, зеленчукопроизводството и лозарството са като допълнение и в ограничен мащаб. По време на Текезесето имаше опити за създаване на овощни градини-череши, вишни и сини сливи, но сега всичко е запустено. Такава е участа и на лозомасивите…

В скотовъдството доминираше овцевъдството. В “държавите” както и в кошарите около селото, стопаните им отглеждаха от по

стотина брави / бройки / овци и десетки глави кози. Сега, ако се съберат всичките овце на селото, едвали ще се стигне до бройката на две-три стада от миналото. Овцефермите на Текезесето бяха в отчайващо състояние – шугата беше масова…

Кравефермите имаха жалък вид и млеконадоят беше смешно малък ! В миналото малко чиренци отглеждаха биволи, но ги имаше. Сега този вид животни е почти на изчезване. Единствено козите, като че ли запазват бройката си отпреди и сега – почти във всяка къща има по няколко кози. Същото важи и за дойните крави. Но магаретата са масово явление. Магарето е дясната ръка на днешния ни стопанин !..Икономично, удобно и полезно !…

Феодалните имения от турско време загиват още след освобождението – освободителната война слага край на турския феодализъм. На тяхно място възникват средни и дребни селски стопанства.В село Чирен няма "чорбаджии – изедници." Единствено името на Кьно Савов се споменава като чорбаджия лихварин. Най-заможните чиренци са притежавали от 300 до 500 декара земя, която се е раздробявала между следващите наследници. Малко стопани – брояха се на пръсти – вършееха по **триста** кофи /крини/ жито. Преобладаваха хората от средната ръка, които добиваха по 100 – 150 кофи жито. Такова е "съотношението на силите" и при добива на царевица. Малоиматните бяха малко, а безимотни нямаше. Изключение правеха циганските семейства, чийто поминък беше железаро – ковачеството, налбантството /подковаване на коне и магарета/ и като свирджии /музиканти/. Само в сезонната работа те помагаха за прибиране на реколтата.

Малко на брой са били и кръчмите: На Сав Ганчев, а след това хана на Кьно Савов, кръчмата на дядо Гуцо Куляшки и тази на Ненчо и Камена. Дюкяните на дядо Мако Пешанов и Вачо Гергьов и този на Валентин Стоянов се от смесен тип – и кръчми, и месарници, и бакалници. Бакалниците също са били няколко – на Цено Маков, на Ладо Куляшки, на Асен Иванов – Букиш и на Кръстьо Гурков. Кооперативните магазина са два или три, в зависимост от времето на работата им. Имаше и бозаджииница – тази на

Лило Циков. Заведението на Петър Вачов – на Ушатите – беше и бозаджииница, и кафеджииница, и място за игра на карти, шах и табла.

Помня и три-четири бръснарници – на Мустафа Турчина, на Сандо Машов и на Георги Машов. В къщата на Петраки работеше като бръснар някакъв човек от друго село или град.

Шивачите също бяха няколко – Иван Николакьов, Асен Бенков, Евгени Дацов и Стоян Кужохарски. Имаше и такива, дето шиеха и терлици /търлъци/ и калцуне. Като майсторки шивачки женската ни част предпочиташе Пенка на Йотовци и Цветана Конджова. Имаше и други шивачки, но те шиеха на домашните си и на родните си.

Като престижни дърводелски работилници се считаха тази на Гуцо /Григор/ Първолов и на Иван Терзийски. Като дърводелец работеше и Цено Данов, и Иван Гунчов. Сега за дърводелска услуга може да се потърси Тошо на Терзийте и Кото на Конджовци. Както и по-малкия син – Любчо – на Чавдар на Дренковци.

Бъчварите са на довършване. В Отвъдното са и Кото Манавски, и Деко Терзийски, и Вако Денов. Такова е положението и при коларо-железарите – няма го Кото Кюнин, няма го Гуцо на Вачо Кюломански, както и Лачо /Лазар / циганина. Единствено днес за железарска услуга може да се обърнем към Ценко Циганчето. Има и две-три работилници за изчукване и боядисване на стари и катастрофирали коли. Като добре обзаведена и работеща се счита работилницата на Джиковци и тази на Дековите.

Първата вършачка – самоходка е докарана от братя Стоянови /Дренковци/. По-късно в селото работят четири вършачки: на Иван и Тано Стоянови /Кейс/, на Георги Стоянов – също Кейс / Дренковските /, на Цено Джиков и на Дамянчовци /в съсобственост с Тодор на Ценковци/ - Европейки марка Фехер и трактор Булдок – полски. Огнената мелница е построена от братята Стоянови и Иван Цанови. Тази мелница изгоря при неизвестни обстоятелства. Едни считат, че е резултат на умишлен палеж, а други твърдят, че е проявена човешка небрежност. Мелницата не

беше възтановена поради липса на икономическа изгода – преди пожара работеше на загуба. Имаше и една караджейка за царевично брашно – собственост на Тудор от Девене, а след това продадена на Петър Денов.

След образуването на селото фамилията на Младжовци построява водна мелница, намирала се е на завоя срещу днешното гробище. Просъществувала е твърде малко. Друга водна воденица е построена от Петко Пиянски. По-късно е построена воденица от Георги Киломански – богат пришелец от Липен. Тя се е намирала на югоизточния ъгъл на днешните гробища. От нея няма никаква следа.

В днешно време на територията на село Чирен има асвалтова база и предприятие на Нефт и газ.В селото работят няколко кафенета /сервира се и алкохол/ както и четири частни магазина за хранителни стоки – на Мариана, на Гюро, на Шаренбрадовци и Цендовци. Шаренбрадовци имат и мандра, построена върху нивата на Мито Писара, там, където се надбягват конете на Тодоровден /Тудоровден/.

Новият и модерен магазин в центъра на селото

НЕФТ И ГАЗ

Голямо събитие за село Чирен беше откриването на природния газ. Пък и не само за с.Чирен. Сондажите за търсене на нефт започнаха някъде в началото на шесдесетте години. Работеха няколко сонди. Не знам на какво се базираха, но надеждите за откриване на нефтеното находище в района на село Чирен бяха големи. Но така желаният и дълго търсен нефт не се показваше. Сондьорите се шегуваха, че тяхното не се губи – редовно, всеки месец си получават заплатите. Дори бяха доволни от това, че нефтът не се показваше, защото по-дълго щяха да го търсят !…

Сондата в Чеграмовото рабатеше ударно. Мястото се оказа земно – при 1000 метра сондаж сондьорите не срещнаха нито едно камъче. И това беше добре дошло за сондьорите, защото колкото повече метраж пробиваха, толкова по-големи заплати взимаха…Но преизпълнението на плановете, на нормите – почти винаги е свързано с някаква дяволия, шмекерия. Така беше и в този случай. Сондьорите отчитаха метраж, но не укрепваха с тръби и цимент просондираното. И бяха неприятно изненадани !…На 01 август към 7.30 ч. природния газ изби и ги издуха от сондажа като кокоши перца. Денонощно откритото богатство фучеше и замърсяваше атмосферата.Борбата за увладяване беше отчаяна. Чрез съветското посолство в София се съобщава в Москва за нуждата от специалист по увладяването на прирадния газ. Със самолет от Москва пристига инженер специалист, който е докаран по спешност в с.Чирен. Тодор Танов Стоянов му е преводач. Настаняват специалиста в къщата на Цено Данов и му осигуряват охрана. След два дена пристига още един инженер, Сергеенко, знаещ малко български. Обаждат се в Москва и оттам изпращат азербейджанец със специално облекло. Чрез макара спускат кран 100 килограма и успяват да завият крана върху тръбата в сондажа. Така успяват да увладеят изтичащия природен газ. И когато считат, че са успели, бяха отново неприятно изненадани. Природният газ изби в района око-

ло сондажа, наложи се да го запалят. Твърдяха, че така по-малко газ ще изтича в атмосферата. С месеци сондата гореше като факла !Говореше се, че всяна минута изгаря по една лека кола ! Не се наемам да изчисля колко леки коли са изгорели. Стана като циганската работа с млякото: "Бог дал, бог взел…"

Предполагаше се, че този природен газ в района на село Чирен е емигрирал от нефтеното находище при Дъбниците. За да види Чиренското чудо лично, на мястото, пристигна и Тодор Живков. В импровизирана реч той заяви: "Дето е суровината, там ще са и заводите. Чирен ще се превърне в голем промишлен център с богати хора…" Специалистите не бяха на същото мнение и заводът за изкуствения тор цъфна край Враца. Тръбопровод доставяше природния газ от Чиренското находище до завода. Такъв бе направен и до завода в Бели извор. Но всяко зло за добро. Химко редовно обгазяваше и тровеше с амоняк жителите на града. Чирен си остана екологично чисто място !…

Чиренският природен газ бързо се изчерпи. И мястото бе превърнато в кондензатно находище. Нещо като резервоар, където се нагнетяваше природен газ от Луковидското находище и получаваният газ от Украйна, ако не се лъжа. Такова е и в момента…

Икономическата изгода за селото е в това, че доста чиренци работят към Нефт и газ и получават добри пари като заплата. Знам, че в началото и кметството получаваше някакви пари, но мисля, че сега тези пари се превеждат на Общината в град Враца.

За икономическите параметри и показатели нямам конкретна информация, а и Нефт и газ не е Чиренско предприятие… както и Асфалтовата база. Затова спирам дотук!…

ИНТЕЛЕКТУАЛЕН ЕЛИТ

Няколко са имената от национален мащаб, с които село Чирен може да се гордее. На първо място е Йосиф Петров Лалов – екс депутат от Великото народно събрание и поет с национално значение. С майка ми са от двама братя деца. Първият академик с чиренски корен е Евгени Ганчо Каменов. Академик Боян Ганчо Каменов е първият научен секретар на Геолозите. Тяхната сестра – Венета Ганчо Каменова – Киселинчева е професор по Психология и Педагогика. Всичките те са първи братовчеди на баща ми – от двама братя са деца. От табаците е инженер по Ж П Транспорт Кирил Ценов Томов.

Първият действащ офицер (капитан) е Иван Попов. Първият чиренец командир на Артилерийски полк е подполковник Тодор Т.Стоянов, а като полковник е заместник командир на Дивизия. Първият директор на гимназия е Боян Качов Младенов – Слугарски.

Редицата от учители е най-дълга.

1.Гимназиални: Александър Вълков – математик, Ангел Недялков Марашки – математик, Борис Василев Григоров /Бочката/ - руски език, Боян Качов Младенов – Слугарски – директор, Венета Кънова Качова – математик, Иванка Алипиева Павлова, Йосиф поп Георгиев – литератор, Никола /Кото/ Вачов сираков – математик, Павел Иванчов Павлов – географик.

2.Прогимназиални: Асен Стоянов Терзийски, Аспарух Иванов Тошев – бълг.език, руски език, Боян Иванов Стоянов бълг.език и литература, Димитър Иванов Варджийски /Риндаците/, Дими-

тър Христов Ценов – бълг.език и литература, Евгени Иванов Данчов – руски език, Емил Георгиев Панов – бълг.език и литература, Здравка Славейкова – бълг.език и литература, Иван Григоров Василев – география, Иван /Ванти / Ефтимов Генов – бълг.език и литература, Иван Йорданов Микин – история, Иванка Кънова – Бояджиева – бъл.ез. и литература, Иван Светославов Вълков – биология, Иван Христов Риндашки – математика, Игнат поп Георгиев, Йорданка Котова – Мицова – директорка, Киро Герчов, Лиляна на Коцовци, Липана Иванова Варджийска, Ненка Дацова, Никола Антонов Лалов, Никола Начев Белорешки, Павел Георгиев Панов – география, Тодор Александров Машов – трудово обучение, Тодорка Петрова Мудрийска – бъл. ез. и литература, Тодор Танов Стоянов – математика, Цецка Цекова Кънова, Георги Иванов Ругашки – физ.възпитание, Вергиния Живкова – руски език.

3.Начални : Асен Георгиев, Венета Георгиева Панова, Венера Цекова Кънова, Ганчо Каменов Йотков, Геца Петрова – Машова, Иван Андреев Ценов, Иван Любенов Градинарски, Иван Стоянов Каменов, Маргарита Андреева – Славкова, Маргарита Белорешка, Невена Андреева Ценова, Пенка Севделинова Кузова, Славейко Митов Мицов, Иванка Кондофриева.

4.Детски : Младенка Кънова – Пелова, Пенка Асенова – Рафаилова

ЛЕКАРИ И ЗЪБОЛЕКАРИ:

1.Лекари: Борис Ценов Джиков, Елена Иванова Попова, Иван Колов Матов /Писето /, Пенка Иванова Цендова, Стоян К. Риндашки.

2.Зъболекари: Виена Христова Вачева, Никола Тодоров Конджов.

3.Ветеринарни лекари: Петко Гергов Мудрийски, Харитон Георгиев Начев.

ЮРИСТИ:

1. Вергил Иванов Стоянов
2. Евлоги Гергов Йотов
3. Йосиф Тодоров Конджов
4. Славейко Хр. Риндашки
5. Стоян Хр. Риндашки

ИНЖЕНЕРИ:

1. Вергил Варджийски
2. Кирил Ценов Томов
3. Любен Трайков Йосифов
4. Славейко Вандов Джиков
5. Стоян Иванов Гунчов
6. Стоян Варджийски
7. Тодор Аспарухов Тошев
8. Цветана Ефтимова Боровска
9. Цветана Такова
10. Цено /Турчино /

ИКОНОМИСТИ:

1. Лиляна Георгиева Стоянова
2. Цеко Стоянов Белорешки
3. Цеко Стоянов Риков
4. Цено Тодоров Конджов
5. Тодор Ценов Качов

АГРОНОМИ:

1. Георги Христов Чеграмов
2. Иван Ценов Миков
3. Кирил Лазаров Ценов
4. Павел Алипиев Павлов
5. Петко Митов Мицов
6. Георги Андреев Накин

Павел Алипиев Павлов стана известен с Ломските ямки – садене на царевица на копки, като бостан. Същият стана научен работник.

КМЕТОВЕ И ПОМОЩНИК КМЕТОВЕ

ГОДИНИ КМЕТОВЕ, ПОМОЩ. КМЕТОВЕ

1876 Камен Йотков Янчев
1877-1878 Георги Попов
1879 Христо Пелов /Председател на старейшинския съвет – Пецо Йоцов; Старейшина – Андро Ценов/.
1887 - 1889 Цако Иванов Вълко Иванов – пом. кмет
1890 – 1892 Вълко Иванов /Увол.оставка/ Рачо Ангелов – пом. кмет
1892 Цако Иванчов
1892 Къно Савов Герго Димитров – пом. кмет
Кметът Къно Савов и членът Георги Дилков Уволнени – Присъда за кражба.
1893 Ненко Стоянов Герго Димитров – пом. кмет
И двамата са уволнени поради гласувано недоверие.
1894 Вълко Иванов Вачо Стоянов – пом. кмет
1895 Вълко Иванов Горан Младенов – пом. кмет
1896 – 1897 Младен Петров /Уво.уставка/ Иван Стаматов – пом. кмет

1898 – 1899 Вълко Иванов Коно Стоянов – пом. кмет
1900 – 1904 Нейко Стоянов Павел Иванов – пом. кмет
1905 – 1906 Вълко Иванов
1907 Вачо Ангелов
1910 Илия Каменов
1911 Цеко Марков

За времето от 1911 до 1926 год :
1.Петър Лалов
2.Кото Кършийски
3.Ладо Ценов Куляшки
Това е времето на войните и няма точни данни.

От 03.м.	до 09.м-26 г.	Георги Димитров
От 10.м- 26 г.	до 03.м- 28 г.	Иван /Иванчо/ Павлов
От 03.м-28 г.	до 04.м-29 г.	Никола Ганчев
От 05.м-29 г.	до 05.м-30 г.	Владимир Ценов
От 06.м-30 г.	до 08.м-30 г.	Христо Христов
От 09.м-30 г.	до 12.м-30 г.	Петър Коцев
От 01.м-31 г.	до 08.м-31 г.	Иван /Иванчо /Павлов
От 09.м-31 г.	до 08.м-34 г.	Христо Христов
От 09.м-34 г.	до 03.м-37 г.	Иван Попов
От 04.м-37 г.	до 10.м-37 г.	Борис Ивано Мачирски
От 11.м-37 г.	до 11.м-38 г.	Трифон Бърдарски
От 11.м-38 г.	до 07.м-39 г.	Цако Матеев Цаков
От 08.м-39 г.	до 02.м-41 г.	Христо Георгиев Мечкарски
От 08.м-41 г.	до 08.м-43 г.	Богомил Д. Пиляков
От 09.м-43 г.	до 12.м-43 г.	Цветко Христов Русинов
От 1945-та г.	до 1949-та г.	Христо Вачов Лалов
От 1950-та г.	до 1952-ра г.	Радослав Павлов
От 1953-та г.	до 1954-та г.	Драган Стоименов
От 1955-та г.	до 1960-та г.	Ангел Манчев

От 1961-ва г.	до 1962-ра г.	Димитър Митев
От 1962-ра г.	до 1965-та г.	Лазар Крачунов
От 1966-та г.	до 1972-ра г.	Иван Александров Василев
От 1973-та г.	до 1975-та г.	Димитър Христов Ценев
От 1975-та г.	до 1981-ва г.	Маргарита Андреева
От 1981-ва г.	до 1988-ма г.	Димитър Асенов Вачев
От 1988-ма г.	до 1990-та г.	Цветан Кръстев Цеков
От 1990-та г.	до 1991-ва г.	Тодор Аспарухов тошен
От 1991-ва г.	до 1999-та г.	Цветан Кръстев Цеков
От 1999-та г.	до 2003-та г.	Иван Александров Василев
От 2003-та г.		Диан Иванов Дамянов

ЧИТАЛИЩЕ

През Април 1906-та година с възрожденски ентусиазъм учителите - чиренци Ганчо Каменов Йотков, Асен Георгиев Асенов, както и Делчо Радулов, родом от село Петърч, Пирдопско, слагат началото на чиренското читалище със името "Пробуждане". Избраният Управителен съвет изработва Устав и през същата 1906 г. регистрира пред околийските власти в град Враца новоучредената културно-просветна организация. И тъй като читалището няма собствена сграда, за своята дейност използват сградата на старото училище, което се е намирало през улицата до камбанарията на черквата – едноетажна постройка със четири класни стаи и учителска класна стая. Именно една от тези стаи е използвана като библиатека. За целта се провежда книгонабиране и се закупуват нови книги, прави се абонамент за списания и вестници. Първите читалищни дейци са гореспоменатите учители, които подготвят и изнасят сказки и утра пред селяните. Техните съпруги /учителки / Райна Ганчо Каменова и Дитка Асен Георгиева – активно работят за културното и обществено израстване на жените в селото. През 1933г. по инициатива на учителите Асен Тренев и Иван Стоянов

Каменов се подема акция за събиране на средсва за изграждане на читалищна сграда с лични дарения – тухли, вар, пясък и със събраните средства започва изграждането на постройката под ръководството на майстор Андрей Гунчов (Дешко). През 1934 г. читалищната сграда е завършена и откриването и става с представянето на пиесата "Люти клетви". Тази читалищна сграда се намираше там, където сега е градинката пред входа на Кметството.

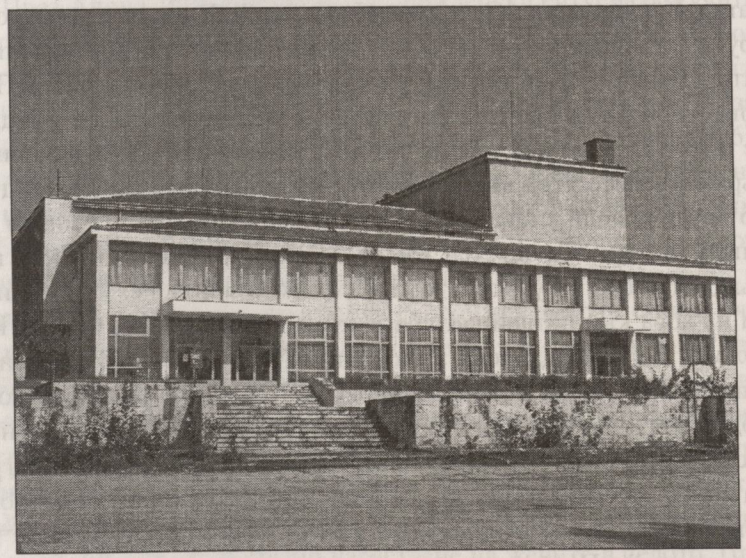
По това време самодейци изграждат към читалището малък струнен оркестър: цигулка – учителят Спас Петров, китара - Иван Ганчев, мандолина – Славейко Митов Иванов.

Преди 09.09.1944 г. като библиотекар усърдно работи Илия Цветков Моляшки. След него библиотекар е Димитър Ценов Мицов, който работи от 1933 г. до 1940 г. на обществени начала. Дълго време като библиотекар работи и Иван Тошев Слугарски. Нуждата от културни развлечения за селяните задоволяваше театралният колектив към читалището – още се помнят имената на селските артисти, както и играните пиеси: Службогонци, Боряна, Хан Татар, Калин орелът, Свекърва, Неразделни, Вампир и много още други. Незабравима вечер остава и когато беше представена пиесата – Чарапът се разплита – с автор нашият земляк – Йосив Петров Лалов. Цяло събитие бяха вечеринките, изнасяни от учащите се в град Враца по време на зимните ваканции. Като прибавим и тържествените утра във връзка със националните ни празници и по други поводи, става ясно, че в читалищната сграда е кипял активен културно-просветен живот…Най-вече благодарение и под ръководството на учителите към селското училище. Ръководители на хора към читалището са учители: Емил Панов, Славка Николова, Недялка Данчева. Ръководител на театралния колектив е учителката Бисера Цекова Йончовска. Под нейно ръководство се подготвят и изнасят вечеринки не само на чиренската сцена, но и в съседните села – Лиляче, Девене, Баница. Този колектив играе на чиренска сцена и пиесата на Боян Стоянов със заглавие Виолетова поляна. Играе се инкогнито, тъй като авторът е обявен за "народен враг"…Изграден е и танцов състав с постижения при прег-

ледите.

След 09.09.1944 г. в продължение на повече от двадесет години работи като библиотекар Христо Василев (Гогията). Негова е заслугата, че библиотеката към читалището разполага с толкова много книги. През 1981 г. на негово място е назначена като библиотекарка Мария Илиева Лалова. Тази жена работи всеотдайно до 2003 г.

През 1981 г. се открива и новата модерна читалищна постройка, със отлични възможности за културно-просветна дейност…През 1998 г.читалището е регистрирано като юридическо лице с нестопанска дейност. Читалището има собствена банкова сметка. През 2004 г. Министерство на Културата дарява на читалището компютърна техника. По настоящем секретар-библиотекар е Йорданка Правдолюбова Боянова, а организатор-масовик е Николина Тодорова Костадинова. Председател на читалището е Мария Илиева Лалова. Самодейците към читалището се подготвят за Националния Фестивал на народното творчество през месец август в Копривщица.

Лицевата част на новото читалище

УЧЕБНО ДЕЛО - ПРОСВЕТА

За учебно дело в село Чирен може да се говори от средата на ДЕВЕТНАДЕСЕТИ век – по време на Кримската война /около 1854-та година, но точната дата и гадина не е установена. От исторически източници се знае, че по време на турското робство е имало просветно дело в село Чирен и то е било предпоставка за запазване на народния дух и българщината на населението. Тогава не е имало училищна сграда и учебните занятия са се водили в частни къщи и в някои от стаите на кръчмите. Обикновено подът е бил от трамбована пръст /глина/, а до стените са поставяни дъски, на които са сядали учениците. Пишели са с калеми и пачи пера, като мастило са си приготвяли от бъзовина /бъз/. Зимно време учениците са си носели от къщи дърва за печките и така са се отоплявали.

През 1888-ма година с помощта на дарения от жителите на селото е построена училищна сграда /старото училище/. Тя се намираше до камбанарията на черквата, там, където сега е административната част на новопостроеното училище. Състоеше се от ПЕТ стаи – четири класни и една за учителите. Мазата се използваше за склад на дърва и въглища, необходими за огрев през зимата. И за плашене на немирните с караконджовци, плъхове и други страхотии. Имаше и предание, че в основите на сградата е вградена сянката на най-хубавата мома, която починала и нощно време при пълнолуние се явявала върху плочата на Долното кладенче със задяната хурка да преде бяла вълна.

Установено е, че първият просветител /учител/ е даскал ПЕТКО ТАНЕВ – възрожденец и иконописец. Следващият учител е ТОШО от Долна Кремена, който по-късно приема свещенически сан и става поп. След него в село Чирен учителстват Георги Иванов Вретенарски /от с. Чирен и ученик на даскал Петко/, Атанас

Павлов Осиковски от Враца, Иван Динкин /също от гр. Враца/ и Димитър Атанасов – племенник на Васил Кънчов. Иван Динкин е учителствал до края на 1875-та год. През следващата 1876-та година училището е било затворено заради събитията на Милин камък – сраженията, на Ботевата чета с турския аскер и башибозук. В ПРИПИСКА /дописано/ върху Дамаскин от ОСЕМНАДЕСЕТИ век, намерена в с. Долна Кремена, е написано: "Да се знае кога писах: аз Тошо даскал от Чирен на тая книга..." Върху ПРИПИСКАТА няма поставена дата и година, но се предполага, че този Тошо е същият Тошо от Долна Кремена, който е учителствал в с. Чирен непосредствено след Петко Танев. / Йоцов, Д. История на Враца, т.I.стр. 273-ма / Първата жена учителка в с. Чирен е Пенка Петрова от Враца .

От разказа на майка ми знам, че след 1900-та година в с. Чирен е имало училище до ЧЕТВЪРТИ клас, който тя е завършила. Учители са били семейните двойки на Дитка и Асен Георгиеви, както и на Райна и Ганчо Каменови. Ганчо Каменов е чичо на баща ми и от разказаното ми знам, че Ганчо Каменов е учил прогимназия в Борован, където е живял при братовчед на моя прадядо Йотко. Началото на тая фамилия дава братът на нашия прапрадядо Янчо, известна под името Белинците. Един от учителите в Борован се впечатлил от дарбата и прилежността в ученето на Ганчо Каменов и го взема със себе си, когато го преместват в град Русе, където ученикът му продължава образованието си.

Баща ми също е завършил четвърти клас в с. Чирен. Поради липса на по-горни класове той отива да учи в прогимназията на с. Баница, като живее и аргатува в семейството на леля си Гена, сестра на дядо Стоян, омъжена за Ангел Бенински от с. Баница. От всичко това става ясно, че прогимназията в с. Чирен е открита по-късно.

На 3-ти октомври 1921-ва година, по време на управлението на Ал. Стамболийски, се открива прогимназия в с. Чирен с I и II класове. На следващата учебна година се открива и III клас, което се равнява, на сегашните V, VI, VII-ми класове. Отначало са учили в частни къщи, а след построяването на сградата на общината /

кметството/ през 1927-28-ма година Прогимназията се премества в общинската сграда. От 1888-ма година до 1939-та година учители в село Чирен са: Генчо Стоянов Коларов, Васил Атанасов, Иван Димитров, Делчо Иванов Радулчев, Ганчо Каменов, Афродита Лиманчева, Асен Георгиев, Асен Г. Тренев, Кирил Герчов, Ганка Чернева, Иван Стоянов Каменов, Веса Попова, Вера Домишлярска, Здравка Косева, Трайко Йосифов, Ценко Христов Булин, Веса Манова, Цветко Данков, Георги Д. Петрински, М. Петринска, Ценка Ил. Климова, Вас. Георгиева, Христо Чешмеджиев, Спас Петров, Васил Панайотов Дражев, Хараламби Динов Бешлийски, Весела Мартинова, Хараламби Неделков, Траяна Иван Попова, Димитър Йорд. Мишев, Анастасия М. Цолова, Славейко Митов Иванов, Иван Попов, Екатерина Георгиева и др. От 1944-та до 1979-та година: Невена Андреева, Цветана Николачкова, Иван Андреев, Ангел Манчев, Зора Манчева, Радка Панова, Емил Панов, Бисера Цекова – уволнена по политически причини, заради дружбата й с автора на настоящата книга, Вергиния Живкова, Георгица Петрова, Върбинка Върбанова, Евдокия Цветкова, Здравка Славейкова, Тодорка Кръстева, Иван Вачев, Никола Вачев и др. Учители след 1979-та година: Иванка Узунова, Кондофри Узунов, Евгени Данчев, Недялка Данчева, Иван Евтимов, Никола Начев, Маргарита Белорешка, Пенка Сълкова, Маргарита Андреева, Лъчезар Трендафилов, Евдокия Цветкова, Спас Йончев – директор, Ана Йончева, Цветан Ангелов – директор, Венета Вутова, Иван Градинарски, Славка Градинарска – директорка, Никола Антонов, Димитър Хр. Ценов, Цветана Ник. Ценова Иванов Аспарух Иванов и др.

Историята на учебното дело и просвета по дати:

1. През 1854-та година се поставя началото на учебното дело в село Чирен.
2. През 1888-ма година е построено старото училище.
3. През 1911-та година се извършва основен ремонт на училището.
4. На 3-ти октомври 1921-ва година се открива Прогимназия с I и II-ри класове. Следващата година се открива и III-ти клас.

5. На 19 април 1939-та година се полага основния камък за строеж на новото училище наречено "Климент Охридски" .

6. През учебната 1940 - 41-ва година Началното училище и Прогимназията се сливат.

7. През 1945-46-та година се довършва втория етап от строежа на новото училище, включващ сутерена и класни стаи.

8. През 1960-та година се довършва и последния етап от строежа на новото училище.

9. През 1979-та година се чества 125 годишнината на учебното дело в с. Чирен. Открива се юбилейна чешма и паметна плоча.

Лицевата част на новото училище

Учителският колектив 2004 - 2005 г., Даниела Аврамова – директор, Надежда Монова – начална, Милена Тихомирова – начална, Искра Исаева – бълг. език, Цецка Евтимова – математика, Георги Карнатов – биология, Валя Илиева – история

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СНИМКИ ОТ АРХИВ

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Подпис на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Подпис на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Родена съм въ гр. Охрид (Македония) на 21 май 1884 год. Баща ми – Константинъ Ангеловъ – е родомъ гражданинъ и ратникъ за свободата на Македония и се числи участникъ въ нея и е пострадалъ за нашето освобождение. Вече първи класно образование, тоест класъ изпразнихъ въ основното училище въ Малко Търново и другъ първокласенъ отъ града. Не бяхъ щастлива до като бащи ми не получи бащина земя въ Враца, понеже моя майка досещаше ми вечно нуждата. 10 год. тъмничен затворъ. Въ Врачанско горчивото мълчание.

Подпись на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Именувамъ се Георги Д. Петрушки, по народность българинъ, отъ източно православно вероизповедание; роденъ въ 21 день отъ декември 1895 год. въ с. Долна Кремена, Врачанско.

Майка ми Неделка, покойна отъ малкъ отде въ своитѣ младини, ме е оправила 6 год. сиракъ, а баща ми Димитръ, слѣдъ 38 год. учителство, изкарѣвъ старостьта си като месечникъ, въ който и малкото дечарче.

Първоначалното си образование завършихъ въ родна Кремена, дето моенъ отъ бащинъ на ръкачъ, видяхъ и първия тютюнъ. Прогъ 1909 год. завършихъ прогимназия въ гр. Враца,

Подпись на учителя:

Търнъ Септември 1926 год.

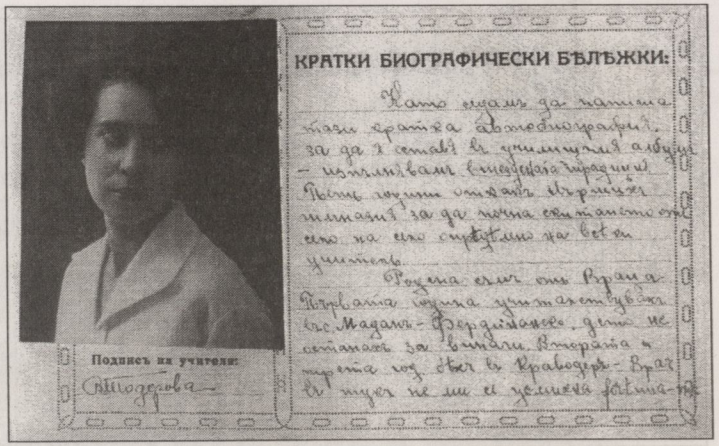
КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Подпись на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Подпись на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Като искам да напиша
тази кратка автобиография,
за да я сетят в училищния албум
– изпитвам известна тръпка.
Цели години отдавам възпитанието
и знанията за да мога сигурно
и ясно да отговоря на всеки
ученик.

Родена съм от Враца
Първата година учителствах
в с. Мадан – Смолянско, дето не
останах за втора. Втората и
третата год. бях в Кравеферо – Враца
и тук не ми е зле, макар да

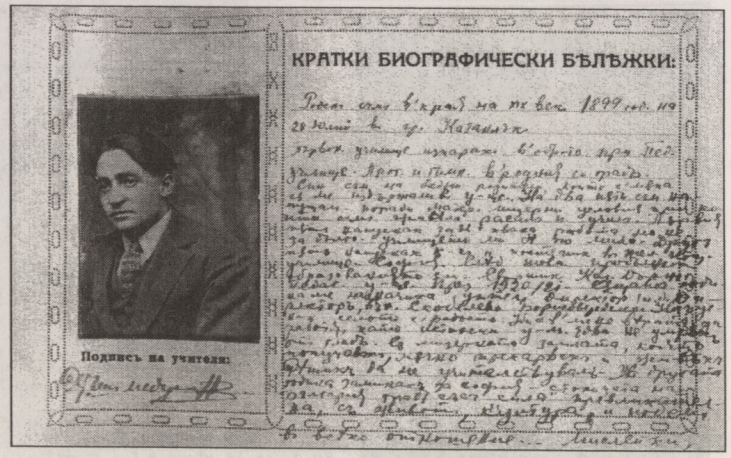
Подпис на учителя:
Стоядинова

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Родена съм в гр. Радовиш (Малкозия) на 15 Декември 1898 година.
Баща ми крайно чувствителен и свободолюбив българин, една нощ изминава границата, напуска Македония и доаражда в свободна България. Цялата нива е в гр. Кюстендил. Тогава аз съм била само на три месеца. Щом в Кюстендил отраснах и завърших обр. образованието си родна гимназия в 1918 г. Първата ми учителска в с. Габрово Горно-Джумайска околия. Вр. 1922 година бях в гр. Дупница и държах допълнителна педагогическа матура

Подпис на учителя:
Рах. Чорнева

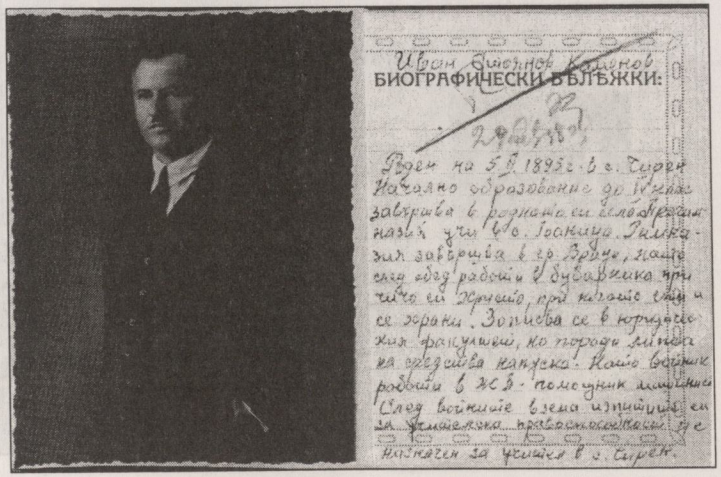
КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Подпис на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

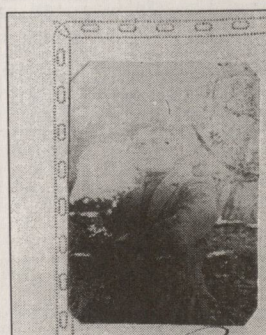
Подпис на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Иван Димчов Колев

Роден на 5.9.1893 г. в с. Чирен. Начално образование до 6 клас завършва в родното си село. Прогимназиален учител в гр. Тетевен. Гимназиално завършва в гр. Враца, след което работи в Бубавишкото училище. Жени се. Взема участие в Балканската война. Записва се в юридическия факултет, но прекъсва поради мобилизация. Взема участие в ПСВ - помощник командир. След войните взема изпитите си за учителска правоспособност. Уволнен от армията. Назначен за учител в с. Чирен.

Подпис на учителя:

Ст. Митрев

Директор Враца

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Роден е в гр. Бреница срещу 13 януари [redacted] г. 1905 год. Основното си образование получих в Държавно девическо основно училище в гр. Орхание. След завършване прогимназиален курс в Орхание постъпих в Държавно девическо педагогическо училище в гр. Ловеч, което завърших през 1925 год. Първите години работих в с. Чирен, Врачанско. Там се запознах с моя съпруг, който по онова време беше учител в с. Чирен. Оженихме се и заедно работихме в с. Чирен. Имаме две деца - момиче и момче. Момичето е завършило Медицинска академия в гр. София, а момчето - Висш икономически институт в гр. Варна.

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Васил Панайотов Дражев роден в гр. Оряхово, завършил учителски институт през 1909-1910 учебна година. Останал без баща, той още малък е отведен в прогимназиално земеделско училище и става учител за първа и последна година.

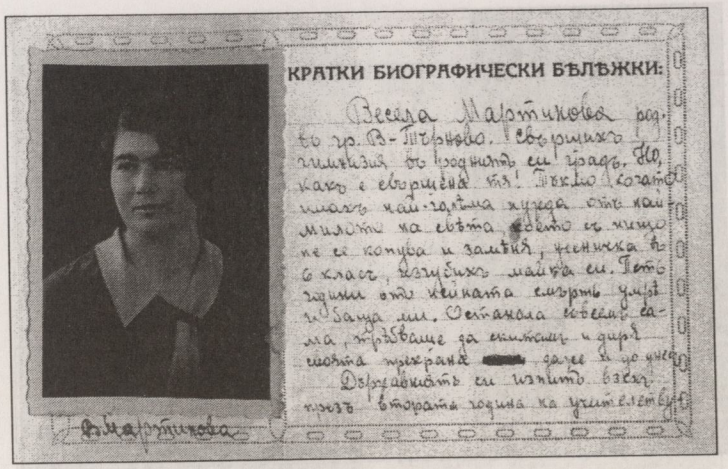
Роднините, които забравили, че има учител. Напуска училището, когато е станал офицер.

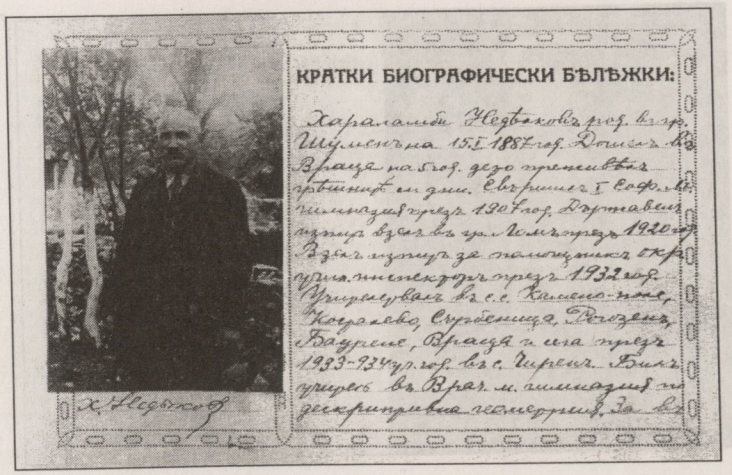
През 1915 година остава без майка и заедно с брат си живее в къщата на баща си и става учител в селото. Взема участие в Балканската война и пада убит в полето на Шар.

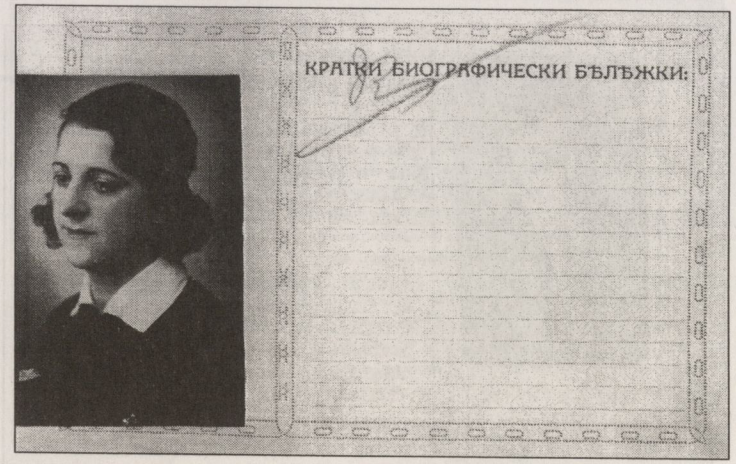

БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ:

Захаламби Динов Гещийски

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:
Елка Мартинова

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:
Х. Недялков

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:
Подпис на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:

Именувам се Димитър Йор. Мишев, род. въ гр. Враца на 10 я. 1904 год. Свършихъ сжщ Врач. м. гимназия презъ учеб. 1922-923 год. Държавенъ изпитъ за учителска правоспособ. сжщ взехъ презъ 1926 год. Учителствувалъ сжщ подъ редъ отъ 1923-24 год. въ селата Малорадъ - Врът. 1 год., Смоляновци - Фердъ 2 год., Говежда - Берковица 8 год. и презъ тази 1935-36 год. въ с. Чирен - Враченско. Семейенъ сжщ отъ 1929 год. като сжщ баща на две дъщери.

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:

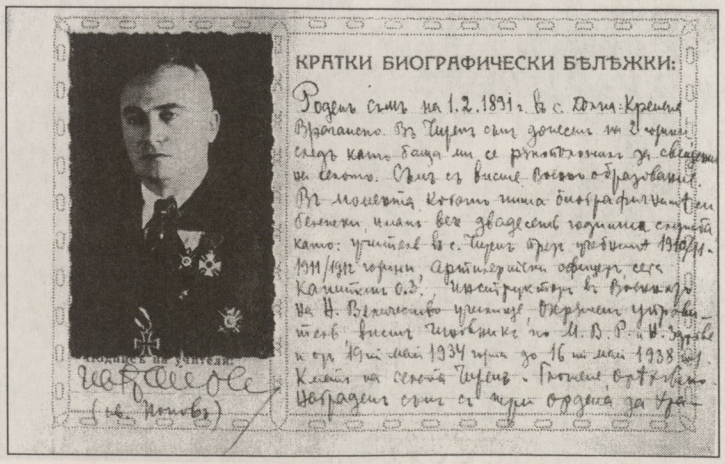
Настасия М. Узунова род. сжщ въ гр. Враца на 4 марта 1903 год. Следъ свършването на гимназията въ Враца започнахъ учителствуването отъ 1921 год. като въ продължение на 5 год. сжщявахъ местоучителското мъсто въ Бухавекатъ (дн. Чирен) подъ надзора на Балкански. 1926 г. се установихъ на постоянно мъсто въ селото Малорадъ, където учителствувахъ 8 год. Презъ 1935 год. се смънихъ съ учителката въ Чирен Иванка Д. Алева, която можеше да отиде въ Малорадъ. За по-спокоенъ

Подпись на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:

Роденъ сжщ на 30 май 1912 год. тукъ. Основното си образование завършихъ въ сжщото училище. Въ Враца завършихъ VII кл. Желанието на родителитъ ми ме накара да напусна Враца гимназията и завърша сетнето педагогическо въ гр. Берковица. Следъ завършването ми, престоахъ две години безработенъ, поради тогавашни семейни. Повикаха ме въ школата. За отбиването военната си служба. Уволниха ме на 26.IX.1934 г. Стоахъ единъ месецъ безработенъ и ме назначиха въ прогимназията

Подпись на учителя:

КРАТКИ БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЪЖКИ:

Роденъ сжщ на 1.2.1891 г. въ с. Долна-Кремена Врачанско. Въ Чирен сжщ дойдохъ на 2 ноември следъ като баща ми се ръкоположи за свещеникъ на сегото. Освенъ съ висше военно образование. Въ момента, когато пиша биографичните си бележки, имамъ вече двадесетъ години служба като: учителъ въ с. Чирен презъ учебните 1911/1912 години, артилерийски офицеръ, ескъ Капитанъ въ Б.В., инструкторъ въ Военното Н. Възпитателно училище, Окръженъ управителъ въ Пиринъ Македония по М.В.Р. и Н. Просвета отъ 10 май 1934 година до 16 та май 1938 год. Кметъ на селото Чирен - Враченско. Удостоенъ съмъ съ редъ ордена за тра-

Учители от с. Чирен, с. Лиляче, Криводол и Криводолска махала. 1 май 1924 г.

Първи май 1924 г. в Божия мост

Една от пропастите на с. Чирен

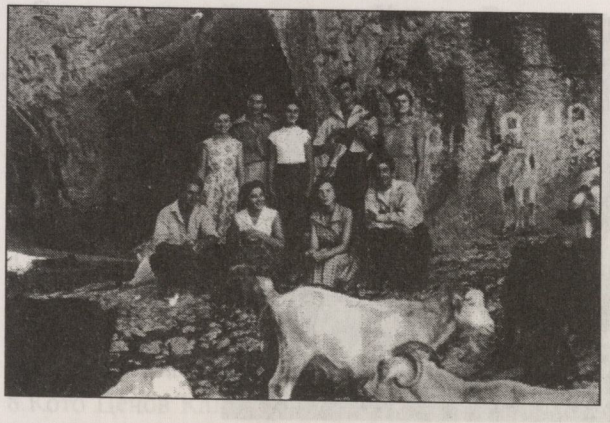
Божият мост 1 май 1933 г.

Учителите от с. Чирен и с. Лиляче при Божия мост 1 май 1936 г.

Младежи от с. Чирен и с. Лиляче до южната стена на Божия мост 1957 г.

Младежи от с. Чирен и с. Лиляче на площадката в Божия мост

Учителите Ив. Стоянов, Траяна Попова, Славейко Митов (прави) и Сийка (Анастасия) М. Цолова – седнала. Пролетта на 1937 г. в Бохчата

Футболният отбор на с. Чирен 1949 - 50 г.
24 юли 1950 г.

Учителите на с. Чирен
преди 9 септември 1944 г.

Списък на войните от с.Чирен, Врачанско, паднали в Балканската война /1912 – 1913 г./ и във Втората световна война / 1915 – 1918 г./

1.Атанас Ценов Първолов
2.Сав Ценов Първолов
3.Тано Ценов Първолов
4.Тано Вачов Пиянски
5.Стоян Вачов Пиянски
6.Вачо Качов Падишарски
7.Димитър Вачов Падишарски
8.Кото Ценов Каластирски
9.Тошо Ценов Каластирски
10. Статко Бенков
11. Русим Бенков
12. Тошо Петров Сираков
13. Дамян Петров Сираков
14. Вачо Вълков Ченчов
15. Цено Вълков Ченчов
16. Борис Вълков Ченчов
17. Цено Кръстев Цонов
18. Цено Христов Каменов
19. Цено Симеонов Пешанов
20. Дамян Вачов Джиков
21. Начо Георгиев Начов
22. Дино Петков Начов
23. Мито Василев Пандзулов
24. Къно Ганчов Савов
25. Цено Вълков Крачунов
26. Стоян Кръстев Терзийски
27. Кръстьо Стоянов Терзийски
28. Тано Петков Пиянски
29. Стоян Тодоров
30. Панталей Георгиев Машов
31. Неньо Вачов Ненков
32. Димитър Ценов Ценков
33. Русо Петров Пиянски
34. Мико Вълков
33. Начо Ценов Белорешки
36. Крачун Танов Падишарски
37. Петър Танов Падишарски
38. Къно Иванов Дурашки
39. Георги Иванов Бешлийски
40. Вачо Георгиев Димитров
41. Цено Вачев Поповски
42. Иван Ценов Слугарски
43. Димитър Върбанов Горчов
44. Крачун Гергов Дацов
45. Кото Иванов Вретенарски
46. Гунчо Стоянов Куляшки
47. Георги Вачов Младжов
48.Тодор Вачов Младжов
49. Тано Вачов Младжов
50.Тошо Ценов Градинарски
51. Цено Цеков Пешанов
52. Лало Хрисов Тасков
53. Вълко Ценов Колев
54. Йото Динков Табашки

Имена, изсечени в мрамор и бронз, на войни, родени и живели в с.Чирен, Врачанско, убити в Отечествената война 1944 - 1945 година

1. Под № 1073, Вачев, Ангел Йорданов, роден 1911 г. в с.Чирен, Врачанско подофицер от 15 ДАП, убит на 19.09.1944 г. в гр. Прилеп.

2. Под № 1741, Георгиев, Георги Панталеев, роден 1915 г. в с.Чирен, Врачанско подофицер от 35 ПП /Врачански/, убит на 16.09.1944 г. в с. Добротина, Подулевско.

3. Под № 2065, Гетов, Младен Евтимов, роден 1911 г. в с.Чирен, Врачанско подофицер от 32 ПП, убит на 09.09.1945 г. в с. Ястребци, околия Морибор, Унгария.

4. Под № 2059, Гетов, Васил Цеков, роден 1921 г. в с.Чирен, Врачанско подофицер от 57 ПП /Беломорски/, убит на 17.03.1945г. в с.Драваполконя, околия Шиколош, Унгария.

5. Под № 2483, Денов, Младен Гергов, роден в с.Чирен, Врачанско подофицер от 1 КП, убит на 25.10.1944 г. в с. Брезовица, Власотинско.

6. Под № 2978, Динков, Тодор Иванов, роден 1922 г. в с. Чирен, Врачанско подофицер от 15 ПП /Ломски/, убит на 05.11.1944 г. в гр. Подулево.

7. Под № 3618, Иванов, Георги Маринов, роден 192 2 г. в с.Чирен, Врачанско подофицер от 57 ПП /Беломорски/, убит на 16.03.1945г. в с. Драваполконя, околия Шиколош, Унгария.

8. Под № 7505, Петров, Петър Къчев, роден 1919 г. в с. Малорад, зет, жител и живущ в с.Чирен, Врачанско, фелдфебел от 23 ПП, убит на 12.04.1955 г. в с. Закан, околия Чурго, Унгария.

9. Под № 10179+, редник Димитров, Иван Масларски, роден .... в с.Чирен, Врачанско. Безследно изчезнал.

10. Под № 10179+, редник Андрей Стоянов Христов, роден в с. Чирен, Врачанско. Безследно изчезнал.

Вечна слава и дълбок поклон на чиренските герои, паднали за свободата на майка България.

ЗАБЕЛЕЖКА: Справката е направена през април 1985 г. в Института по Военна история към Министерството на народната отбрана на Република България от полковник Пирин Христов Вачев.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Предговор 3
Предистория 4
Начало на днешното селище 6
За произхода на името 10
Фамилиите 11
Население 13
Наименование на местностите 14
Природни забележителности 16
Предания, песни и легенди 29
Комитската локва 32
Жертвата 37
Един от забравените 41
Нашенци в оригинал, в натура 42
От едно буре 42
И попо лъже 43
Дедо Вачо Тумбако 44
Скрита резерва 44
На владиката, на баджанако му, син се жени… 45
Закоьете Мерджо 46
Муха го сере…. 46
Като чужди 47
Хоп – троп… 48
Еднодомни растения 49
Най-добър в професията 50
Икономика 51
Нефт и газ 55
Интелектуален елит 57
Учители 57
Лекари и зъболекари 58
Юристи 59
Инженери 59
Икономисти 59
Агрономи 60
Кметове и помощник кметове 60
Читалище 62
Учебно дело - просвета 65
Историята на учебното дело и просвета по дати: 67
Приложение на снимки от архив 69
Списък на войните от с.Чирен паднали в Балканската война
/1912 – 1913 г./ и във Втората световна война / 1915 – 1918 г./ 85
Имена, изсечени в мрамор и бронз, на войни 86

БИОГРАФИЧНО

Роден на 1 януари 1931 година, вечерта, в село Чирен, Врачанско. Бащата от радост, че си има момче, го записва в регистъра на Кметството чак на 28 януари. Затова по официални документи е Водолей, а всъщност си е чист Козирог.

Като син на учител колегите на баща му попълват бележника му само с шестици, но учителите от мъжката гимназия „Хр. Ботев" гр. Враца не се съобразяват с даскалското му потекло и бележникът му става разноцветен.

За несъгласие с мероприятията на Отечествения фронт, БЕЗ СЪД И ПРИСЪДА баща му е изпратен за ПРЕВЪЗПИТАНИЕ в Ножарево, а след това прехвърлен в Белене на остров Персин. Като син на „народен враг" за него са затворени всички врати на висши и полувисши учебни заведения. За да ги ОТВОРИ става член на нелегална Земсова организация, За писане и разпространение на позиви с „вражеско" съдържание му лепват присъда от ДЕСЕТ години. В лагери и затвори прекарва пет години и нещо отгоре.

След излизане от затвора успява да запише и завърши Учителски институт за прогимназиални учители. Работи като учител цели ТРИДЕСЕТ години. Женен е и има две дъщери, двама внука и една внучка.

Публикувал е стихове, разкази и миниатюри в местния и централен печат, както преди 10 ноември 1989, така и след това. През 1991 година издава сборник разкази, отразяващи жестоката участ на затворниците в лагера на остров Персин, край Белене, под заглавие „Цинизъм". В края на 2004-та година излиза стихосбирката му „Тъжен монолог". През 2005 година излиза сборник легенди, разкази и миниатюри под заглавие "Светлоотразители".

Член е на Съюза на писателите земеделци.